

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ"
для студентів усіх напрямів підготовки
всіх форм навчання**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2016**

Затверджено на засіданні кафедри політичної економії.
Протокол № 1 від 28.08.2013 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: Н. О. Степаненко
В. О. Степаненко
М. А. Мащенко

Робоча програма навчальної дисципліни "Політична економія" для студентів усіх напрямів підготовки всіх форм навчання : [Електронне видання] / уклад. Н. О. Степаненко, В. О. Степаненко, М. А. Мащенко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 62 с.

Подано тематичний план навчальної дисципліни та її зміст за модулями й темами. Наведено плани лекцій і семінарських занять, методичні рекомендації до виконання індивідуальних завдань, самостійної роботи, а також систему оцінювання знань студентів.

Рекомендовано для студентів усіх напрямів підготовки всіх форм навчання.

Вступ

Економічний розвиток сучасного суспільства стає вагомим причиною виникнення низки різноманітних проблем щодо функціонування та надійності економічних явищ та процесів, які відбуваються у ньому. Визначенню завдань економічної політики держави, формуванню основних пріоритетів та напрямів розвитку всіх галузей економіки сприяє глибоке вивчення та розуміння об'єктивних економічних законів, принципів управління виробництвом і методів господарювання.

Теоретичне осмислення глобалізаційних процесів сучасного світу можливе лише за умови пізнання фундаментальних засад функціонування й розвитку національних господарств, їх взаємозв'язків та тенденцій розвитку загальноцивілізаційного процесу.

Навчальна дисципліна "Політична економія" є базовою навчальною дисципліною та вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців освітнього ступеня "бакалавр" усіх напрямів підготовки для всіх форм навчання.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 0305 "Економіка та підприємництво"	Базова	
Змістових модулів – 2	Напрямок підготовки: всі	1-й	
Загальна кількість годин – 150		Семестр	
		1-й	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4; самостійної роботи студента – 6	Освітній ступінь: бакалавр	32 год	12 год
		Практичні, семінарські	
		32 год	16 год
		Самостійна робота	
		86 год	122 год
		Вид контролю	
		у тому числі екзамен	
		9 год	

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної й індивідуальної роботи становить:

- для денної форми навчання – 75 %;
- для заочної форми навчання – 23 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання даної навчальної дисципліни є формування системи теоретичних знань щодо понятійно-категоріального апарату економічної теорії; ґрунтовне оволодіння сутністю економічних явищ і процесів; забезпечення базової фундаментальної теоретичної підготовки, необхідної для подальшого вивчення циклу економічних дисциплін; глибоке розуміння законів і основних тенденцій економічного розвитку суспільства.

Завданнями навчальної дисципліни є з'ясування природи і змісту економічних законів та визначення механізму їх використання людьми у господарській діяльності; розкриття загальних теоретичних засад соціально-економічного життя суспільства; аналіз принципів рис економічних систем і напрямів їх еволюції; виявлення кращих надбань теорії та практики господарювання, способів і методів ефективного використання обмежених ресурсів виробництва; розкриття закономірностей суспільного відтворення, економічного зростання; дослідження особливостей сучасного стану функціонування і перспективи розвитку економічної системи.

Навчальна дисципліна "Політична економія" є методологічною базою вивчення всіх економічних дисциплін та сприяє формуванню економічного складу мислення, що є невід'ємним фактором удосконалення розвитку сучасних економічних процесів, ведення бізнесу тощо.

Об'єктом навчальної дисципліни є економічні закони, економічні категорії, що відображують функціонування економічної системи.

Предмет – економічні відносини в їх єдності і взаємозв'язку з обмеженими продуктивними силами, політичними, ідеологічними і соціальними інститутами суспільства; а також економічні закони, що управляють суспільним виробництвом на всіх етапах його розвитку.

Ця навчальна дисципліна належить до циклу загальноекономічних дисциплін. Вона є невід'ємною складовою у комплексі економічних дисциплін, що містить економічну теорію, мікроекономіку, макроекономіку, історію економіки та економічної думки та інші.

"Політична економія" є методологічною базою вивчення всіх економічних дисциплін та сприяє формуванню економічного складу мислення, що є невід'ємним фактором удосконалення розвитку сучасних економічних процесів, ведення бізнесу тощо.

Питання, які розглядаються у цій навчальній дисципліні, мають важливе значення для майбутнього економіста, оскільки дають змогу розуміти принципи функціонування економічних систем, дозволяють розкрити сутність та природу економічних процесів та явищ.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

основні закони, принципи, методи і функції дисципліни;
сутності, типи та основні елементи економічних систем;
типи, форми і види власності;
форми організації суспільного виробництва;

сутності, причини, темпи і види інфляції;
 роль держави як суб'єкта макроекономічного регулювання;
 структуру капіталу та його обіг;
 особливості ринкових відносин в аграрному секторі;
 основні проблеми ринку праці та соціальної політики;
 споживання, заощадження й інвестиції та їх взаємозв'язок із ВВП;
 основні концепції та механізми фіскальної і грошової політики;
 механізми зовнішньої політики;
 основні моделі економічного зростання;
 види ринкових структур та їх ознаки;

вміти:

аналізувати особливості розвитку та становлення економічних відносин між людьми у процесі господарської діяльності;

аналізувати взаємодію економічних суб'єктів у процесі створення матеріальних благ за умови обмежених ресурсів;

застосовувати діалектичні методи економічного аналізу під час дослідження елементів ринкового механізму;

аналізувати проблеми, пов'язані з розвитком грошово-кредитних відносин, фіскальної політики та державного регулювання;

оцінювати вплив на економічні процеси зовнішніх факторів, тенденції розвитку світової економіки.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага приділяється оволодінню студентами професійними **компетентностями**, що наведені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Професійні компетентності, які отримують студенти після вивчення навчальної дисципліни

Код	Назва	Складові компетентності
1	2	3
ПЕ 1	Здатність аналізувати основні економічні категорії та закони	Визначати методи, функції й значення політичної економії як фундаментальної науки
		Визначати характеристики різних типів економічних систем

1	2	3
		Знати теорію грошей, вміти розв'язувати задачі щодо розрахунку їх необхідної кількості в обігу
		Вміти визначати основні форми та системи заробітної плати, знати визначення капіталу, витрат виробництва та прибутку
ПЕ 2	Здатність до розроблення ефективних рішень щодо підвищення ефективності виробництва	Визначати умови існування капіталу, розв'язувати завдання щодо витрат виробництва
		Вміти класифікувати моделі ринків, визначати види конкуренції та принципи ціноутворення
		Визначати принципи формування доходів домогосподарств, їх відмінностей від підприємств
		Визначати основні функції підприємств, визначати їх валовий дохід та прибуток
ПЕ 3	Здатність до обґрунтування прийнятих економічних рішень	Вміння використовувати знання форм прибутку, проценту та ренти під час вирішення практичних завдань
		Вміння використовувати знання форм прибутку, проценту та ренти під час вирішення практичних завдань
		Вміти визначати фактори економічного зростання й циклічності. Вміти визначати рівні зайнятості й безробіття
		Здатність характеризувати економічні функції держави
		Здатність визначати суть і структуру світового господарства

Структуру складових професійних компетентностей та їх формування відповідно до Національної рамки кваліфікацій України наведено в табл. А1 додатка А1.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Загальні питання та основи ринкової економіки

Тема 1. Предмет політекономії. Виробництво матеріальних благ і послуг. Економічні потреби та інтереси

1.1. Розвиток економічної думки й становлення науки "Політична економія". Етапи формування політичної економії як науки. Концепції різних шкіл економічної думки (меркантилістів, фізіократів, представників класичної школи політичної економії та ін.).

1.2. Предмет та категорійний апарат політичної економії. Соціально-економічні та організаційно-економічні відносини. Економічні категорії. Економічні закони: сутність, об'єктивний характер, механізм використання. Позитивна і нормативна політична економія.

1.3. Методи політичної економії. Загальні та конкретні методи наукового пізнання та їх використання. Функції політекономії. Місце політичної економії у системі економічних навчальних дисциплін. Політична економія і економічна політика.

1.4. Виробництво матеріальних благ і послуг. Продукт і характер праці. Товари та послуги. Засоби виробництва та предмети особистого споживання. Економічні ресурси, їх класифікація. Обмеженість ресурсів. Матеріальне та нематеріальне виробництво. Виробничі можливості суспільства та результати виробництва. Крива виробничих можливостей і проблема економічного вибору. Альтернативна вартість. Основні фактори виробництва.

1.5. Економічні потреби та інтереси. Економічні потреби суспільства, їх сутність і класифікація. Закон зростання потреб. Економічні інтереси, їх види. Діалектика взаємозв'язку інтересів і потреб.

Тема 2. Соціально-економічний устрій суспільства. Економічна система та закони її розвитку

2.1. Економічна система: сутність і структура. Визначення економічної системи. Структура економічної системи. Діалектика продуктивних сил, виробничих відносин та надбудови. Класифікація економічних систем за різними ознаками.

2.2. *Типи економічних систем.* Причини існування різних типів економічних систем. Основні риси традиційної економіки. Адміністративно-командна економіка, її переваги та недоліки. Ринкова економіка: основні характеристики та переваги. Недоліки ринкової економіки. Основні характеристики змішаної економіки. Моделі змішаної економічної системи. Рушійні сили розвитку економічних систем.

2.3. *Власність у системі суспільного виробництва.* Власність як основа будь-якої економічної системи. Економічний та юридичний зміст власності. Концепції про власність. Суб'єкти та об'єкти власності. Типи і форми власності, їх реформування у процесі ринкових перетворень.

Тема 3. Товарна форма організації суспільного виробництва. Товар та гроші

3.1. *Основні форми суспільного господарства.* Суспільне господарство. Еволюція суспільного господарства. Сутність та основні риси натурального господарства. Товарне господарство. Умови виникнення товарного виробництва. Товар і його властивості.

3.2. *Економічні теорії про вартість товару.* Споживча власність товару. Мінова вартість товару. Теорія трудової вартості, теорія "трьох факторів", теорія граничної корисності. Величина вартості товару. Конкретна й абстрактна праця. Залежність величини вартості товару від продуктивності праці. Проста та розвинена форми товарного виробництва. Закон вартості та його функції.

3.3. *Гроші, їх походження та сутність.* Виникнення та сутність грошей. Функції грошей. Закон грошового обігу. Види грошей. Ціна товару та фактори, що на неї впливають. Інфляція. Антиінфляційна діяльність держави. Методи боротьби з інфляцією. Особливості грошового обігу в Україні. Сучасна грошова система.

Тема 4. Капітал. Наймана праця і заробітна плата. Витрати виробництва і прибуток

4.1. *Капітал: процес виробництва і нагромадження.* Капітал як економічна категорія. Загальна характеристика процесу перетворення грошей у капітал. Теорії про сутність капіталу. Загальна формула руху капіталу. Попит та пропозиція капіталу.

4.2. *Види та форми капіталу.* Людський капітал. Інтелектуальний капітал. Інформаційний капітал. Виробничий капітал. Підприємницький капітал. Фінансовий капітал.

4.3. *Капітал і праця*. Взаємозв'язок капіталу з працею. Теорії заробітної плати. Визначення вартості робочої сили. Сутність, форми та системи заробітної плати. Номінальна і реальна заробітна плата, їх взаємозв'язок. Мінімальна заробітна плата та її критерії. Встановлення мінімальної заробітної плати.

4.4. *Витрати виробництва*. Теорії витрат виробництва. Сучасна класифікація витрат. Суспільні витрати. Економічні й бухгалтерські витрати. Валові, середні та граничні витрати, їх розрахунок. Витрати виробництва, вартість товару і його ціна. Собівартість товару і його структура. Проблеми зниження витрат.

4.5. *Прибуток як головна мета діяльності підприємства*. Прибуток як економічна категорія. Концепції про джерела прибутку. Функції та види прибутку. Норма прибутку, її розрахунок. Фактори, які впливають на норму прибутку. Міжгалузєва конкуренція та формування середньої норми прибутку. Перетворення вартості товару у ціну виробництва.

Тема 5. Ринок: сутність, функції. Моделі ринків. Конкуренція та ціноутворення

5.1. *Ринок: сутність, види, функції*. Визначення ринку. Роль і функції ринку. Характеристика системи ринків. Види ринків.

5.2. *Основи теорії попиту та пропозиції*. Попит. Закон попиту, його графічне відображення. Пропозиція. Закон пропозиції та його графічне відображення. Нецінові фактори попиту і пропозиції. Взаємодія попиту і пропозиції в умовах ринкової економіки. Ринкова рівновага. Ціна рівноваги. Еластичність попиту та пропозиції. Ціна товару і фактори, що на неї впливають. Конкуренція та її сутність.

5.3. *Конкуренція та її сутність*. Ринкова конкуренція. Функції та форми конкуренції. Конкуренція і монополія. Конкуренція і моделі ринків. Особливості ціноутворення на різних ринках. Особливості ринкових відносин в Україні.

5.4. *Моделі ринків*. Характеристика ринку досконалої конкуренції. Ринок недосконалої конкуренції: монополістична конкуренція, монополія, олігополія. Особливості ціноутворення на різних ринках.

5.5. *Інфраструктура ринку*. Поняття інфраструктури ринку. Фактори, що впливають на інфраструктуру. Функції ринкової інфраструктури. Фондові та товарні біржі. Ринок позичкового капіталу. Фінансово-кредитні установи.

Змістовий модуль 2

Соціально-економічний прогрес та світова економіка

Тема 6. Домогосподарство в системі економічних відносин. Підприємство як товаровиробник. Валовий дохід і прибуток

6.1. Домогосподарства як суб'єкт ринкових відносин. Загальна характеристика домогосподарств. Двоїста роль домогосподарств в економіці на сучасному етапі розвитку. Домогосподарства як постачальники ресурсів. Доходи домогосподарства. Витрати домогосподарства. Розподіл доходів на особисте споживання, податки і заощадження. Витрати на споживання. Місце домогосподарства в кругообігу продуктів, ресурсів і доходів.

6.2. Підприємство як суб'єкт ринкової економіки. Сутність та основні характеристики підприємства. Основні форми підприємств. Види та функції підприємств. Значення прибутку в розвитку підприємства.

6.3. Капітал підприємства. Кругообіг капіталу і його стадії. Оборот капіталу підприємства. Час обороту капіталу та показники обороту. Основний та оборотний капітал. Зношення основного капіталу. Амортизація.

6.4. Сутність підприємництва і умови його існування. Види та функції підприємництва. Підприємницький дохід. Валовий дохід та прибуток. Значення прибутку у розвитку підприємництва. Регулювання підприємницької діяльності. Роль підприємства і підприємництва в ринковій економіці.

Тема 7. Галузеві особливості виробництва і функціонування капіталу. Форми прибутку, процент і рента

7.1. Становлення ринку капіталів. Позичковий капітал. Сутність позичкового капіталу, його джерела та роль у розвитку економіки. Позичковий процент. Сутність кредиту та його форми. Банки, їх роль та функції. Банківський прибуток.

7.2. Сутність торгового капіталу і його оборот. Торговий прибуток. Характеристика витрат обігу. Чисті і додаткові витрати обігу. Види та форми сучасної торгівлі. Товарні біржі та фондові біржі. Цінні папери.

7.3. Аграрні відносини. Сільське господарство як галузь матеріального виробництва, специфіка аграрних відносин. Проблеми формування

аграрних відносин в Україні. Агропромисловий комплекс (АПК) та його структура. Особливості функціонування агропромислового комплексу в Україні.

7.4. Підприємництво в аграрній сфері. Рентні відносини. Економічна рента та її види. Земельна рента та орендна плата. Диференціальна земельна рента. Абсолютна земельна рента. Монопольна рента. Ціна землі. Форми прибутку в аграрному підприємстві.

Тема 8. Суспільне відтворення. Суспільний продукт. Економічне зростання. Зайнятість та безробіття

8.1. Суспільне відтворення. Процес виробництва та відтворення. Сутність суспільного відтворення, його види: просте і розширене відтворення. Умови відтворення та реалізації суспільного продукту за умови простого та розширеного відтворення.

8.2. Показники розвитку економіки. Валовий внутрішній продукт, чистий національний продукт і національний дохід. Тіньовий сектор в економічному відтворенні. Національне багатство і його структура. Відтворення та процес нагромадження.

8.3. Економічне зростання і економічний розвиток. Види та типи економічного зростання, його показники. Динаміка економічного зростання та його фактори. Сталий економічний розвиток. Роль інвестицій в економічному зростанні.

8.4. Циклічний розвиток економіки. Причини циклічного розвитку економіки. Теорії циклічного розвитку економіки. Фази економічного циклу. Економічні кризи, їх причини та наслідки. Особливості сучасних циклів. Державне антициклічне регулювання економіки.

8.5. Зайнятість та безробіття. Зайнятість: сутність і форми. Зайнятість та відтворення сукупної робочої сили. Безробіття: сутність, види та економічно-соціальні наслідки. Причини безробіття. Особливості сучасного безробіття. Державне регулювання зайнятості.

Тема 9. Господарський механізм та економічні функції держави. Сучасні економічні системи

9.1. Господарський механізм, його сутність та елементи. Господарський механізм: система управління економікою. Основні елементи господарського механізму. Планування та програмування.

9.2. *Держава як суб'єкт економічних відносин.* Економічні функції держави. Концепції державного регулювання. Сутність, цілі, важелі (інструментарії) та основні напрями регулювання економіки.

9.3. *Основні форми державного регулювання.* Роль фінансів у господарському механізмі. Фінансова система. Державні фінанси. Фіскальна політика. Фіскальні методи регулювання виробництва. Грошово-кредитна система. Необхідність удосконалення механізму господарювання в Україні.

Тема 10. Суть і структура світового господарства. Економічні аспекти глобальних проблем

10.1. *Світове господарство: сутність, основні риси, структура та етапи становлення.* Сутність світового господарства. Міжнародний розподіл праці. Міжнародна економічна інтеграція. Головні інтеграційні угруповання світу.

10.2. *Світогосподарські зв'язки та їх форми.* Міжнародні ринки. Міжнародна торгівля. Міжнародна міграція робочої сили. Сутність і форми міжнародного руху капіталу. Прямі та портфельні інвестиції. Міжнародні валютно-фінансові відносини. Національна і міжнародна валютна система. Валютний курс, його види.

10.3. *Основні глобальні проблеми сучасності.* Сутність глобальних проблем. Формування глобальної економічної системи. Вплив глобальних проблем на економічний розвиток України.

4. Структура навчальної дисципліни

Із самого початку вивчення навчальної дисципліни кожен студент має бути ознайомлений як із робочою програмою навчальної дисципліни і формами організації навчання, так і зі структурою, змістом та обсягом кожного з її навчальних модулів, а також з усіма видами контролю та методикою оцінювання сформованих професійних компетентностей.

Вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного і ґрунтовного опрацювання навчальних модулів. Навчальний модуль – це окремий, відносно самостійний блок дисципліни, який логічно об'єднує кілька навчальних елементів дисципліни за змістом та взаємозв'язками. Тематичний план дисципліни складається з двох змістових модулів (табл. 4.1).

Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин, відведених на			
	Усього	лекції	практичні та семінарські заняття	самостійну роботу
Змістовий модуль 1. Загальні питання та основи ринкової економіки				
<i>Тема 1.</i> Предмет політекономії. Виробництво матеріальних благ і послуг. Економічні потреби та інтереси	16	4	4	8
<i>Тема 2.</i> Соціально-економічний устрій суспільства. Економічна система та закони її розвитку	8	2	2	4
<i>Тема 3.</i> Товарна форма організації суспільного виробництва. Товар та гроші	9	2	2	5
<i>Тема 4.</i> Капітал. Наймана праця і заробітна плата. Витрати виробництва і прибуток	18	4	4	10
<i>Тема 5.</i> Ринок: сутність, функції. Моделі ринків. Конкуренція та ціноутворення	18	4	4	10
Змістовий модуль 2. Соціально-економічний прогрес та світова економіка				
<i>Тема 6.</i> Домогосподарство в системі економічних відносин. Підприємство як товаровиробник. Валовий дохід і прибуток	18	4	4	10
<i>Тема 7.</i> Галузеві особливості виробництва і функціонування капіталу. Форми прибутку, процент і рента	18	4	4	10
<i>Тема 8.</i> Суспільне відтворення. Суспільний продукт. Економічне зростання. Зайнятість та безробіття	18	4	4	10
<i>Тема 9.</i> Господарський механізм та економічні функції держави. Сучасні економічні системи	9	2	2	5
<i>Тема 10.</i> Суть і структура світового господарства. Економічні аспекти глобальних проблем	9	2	2	5
Всього годин за модулями	141	32	32	77
<i>Підготовка до екзамену</i>	5			5
<i>Передекзаменаційні консультації</i>	2			2
<i>Екзамен</i>	2			2
Усього годин	150	32	32	86

5. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття – це форма навчального заняття, за якої викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді та презентації з окреслених питань (табл. 5.1), їх виступи, активність у дискусії, вміння формулювати і відстоювати свою позицію тощо. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з даної навчальної дисципліни.

Таблиця 5.1

Плани семінарських занять

Назва теми	Програмні питання	Кількість годин	Література
1	2	3	4
Змістовий модуль 1			
Загальні питання та основи ринкової економіки			
<i>Тема 1.</i> Предмет політекономії. Виробництво матеріальних благ і послуг. Економічні потреби та інтереси	<p style="text-align: center;"><i>Тема семінарського заняття</i> "Особливості формування політичної економії як науки":</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Етапи формування політичної економії Предмет політекономії. 2. Економічні категорії та економічні закони. 3. Методи політичної економії. 4. Економічні ресурси, їх класифікація. 5. Крива виробничих можливостей і проблема економічного вибору. 6. Альтернативна вартість. 7. Основні фактори виробництва. 8. Економічні потреби та економічні інтереси 	4	[3; 6; 7; 31; 68; 79; 85]
<i>Тема 2.</i> Соціально-економічний устрій суспільства. Економічна система та закони її розвитку	<p style="text-align: center;"><i>Тема семінарського заняття</i> "Особливості соціально-економічного устрою суспільства ":</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Структура економічної системи. 2. Класифікація економічних систем за різними ознаками. 	2	[3; 6; 7; 31; 45; 57; 65; 72]

1	2	3	4
	3. Типи економічних систем. 4. Переваги та недоліки різних типів економічних систем. Власність. Суб'єкти та об'єкти власності		
Усього годин		6	

6. Теми практичних занять

Практичне заняття – це форма навчального заняття, за якої викладач організує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує вміння та навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань. Проведення таких занять ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різного рівня складності для розв'язування їх на занятті. Воно містить проведення попереднього контролю знань, вмінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, розв'язування завдань із їх обговоренням, розв'язування контрольних завдань, їх перевірку, оцінювання (табл. 6.1).

Таблиця 6.1

Перелік тем практичних занять

Назва змістового модуля	Теми практичних занять (за модулями)	Кількість годин	Література
1	2	3	4
<i>Змістовий модуль 1.</i> Загальні питання та основи ринкової економіки	<i>Завдання 1.</i> Визначення дії закону вартості та закону грошового обігу. Розрахунок показників інфляції	2	[3; 7; 15; 31; 43; 46; 54; 64; 82; 89]

Закінчення табл. 6.1

1	2	3	4
	<i>Завдання 2.</i> Розрахунок граничних, середніх, постійних, змінних та внутрішніх витрат? <i>Завдання 3.</i> Визначення факторів впливу на норму прибутку	4	[3; 7; 8; 10; 28; 29; 31; 70; 71; 73]
	<i>Завдання 4.</i> Визначення дії закону попиту та закону пропозиції. <i>Завдання 5.</i> Визначення факторів впливу на формування ринкової інфраструктури в Україні	2	[6; 7; 15; 45; 62; 67; 84]
	<i>Колоквіум</i> за змістовим модулем 1 "Загальні питання та основи ринкової економіки"	2	[3; 7; 15; 31; 43; 46; 54; 64; 82; 89]
<i>Змістовий модуль 2.</i> Соціально-економічний прогрес та світова економіка	<i>Завдання 6.</i> Визначення шляхів зменшення кругообігу та обороту капіталу	4	[3; 4; 7; 18; 24; 55; 59; 71; 77]
	<i>Завдання 7.</i> Розрахунок ціни землі	4	[3; 7; 12; 15; 31; 45; 63; 68; 78]
	<i>Завдання 8.</i> Визначення особливостей відтворення та реалізації суспільного продукту за умови простого та розширеного відтворення	2	[1; 7; 10; 22; 28; 41; 48; 64; 69; 72]
	<i>Завдання 9.</i> Визначення особливостей планування та програмування в державному управлінні економікою	2	[1; 4; 7 – 9; 15; 18; 36; 37; 51; 60; 72; 82; 85]
	<i>Завдання 10.</i> Визначення особливостей міжнародної економічної інтеграції та чим вона відрізняється від міжнародної інтернаціоналізації виробництва та господарювання	2	[3; 15; 31; 43; 59; 61; 72]
	<i>Колоквіум</i> за змістовим модулем 2 "Соціально-економічний прогрес та світова економіка"	2	[1; 4; 7 – 9; 15; 18; 36; 37; 51; 60; 72; 82; 85]
Разом годин за змістовими модулями		26	

6.1. Приклади типових практичних завдань за темами

Змістовий модуль 1

Загальні питання та основи ринкової економіки

Тема 3. Товарна форма організації суспільного виробництва. Товар та гроші

Рівень 1. На ринку пропонують продукцію три підприємства. Витрати першого підприємства на виробництво одиниці продукції – 6 годин, другого підприємства – 9 годин, третього – 8 годин. На першому підприємстві виробляється 200 тис. одиниць продукції, на другому – 150 тис., на третьому – 120 тис. од. Треба визначити вартість продукції та ціну, за якою вона буде продаватися на ринку у випадку рівноваги попиту та пропозиції, якщо 1 година праці в грошовому вираженні складає 3 гривні.

Рівень 2. Середній рівень цін у країні 1 000 грн. У країні в обігу збільшилася грошова маса на 35%.

А. Чи приведе таке збільшення грошей в обігу до інфляції, якщо відомо, що швидкість обігу грошової одиниці зменшилась на 20 %, а кількість товарів та послуг у країні збільшилась на 22 %?

Б. Якою за таких умов буде середня ціна?

Рівень 3. Сума цін товарів, які знаходяться в обігу – 560 млрд грн, термінові платежі за кредитом – 34 млрд грн, угоди в кредит – 20 млрд грн, платежі, які взаємогасяться – 50 млрд грн. Протягом року кожна грошова одиниця проходить 10 оборотів. В обігу знаходиться 65 000 млрд грн. Чи буде ліквідовано інфляційні процеси, якщо держава емісує нові паперові гроші й обмінє їх на старі за курсом 1:2 500?

Змістовий модуль 2

Соціально-економічний прогрес та світова економіка

Тема 8. Суспільне відтворення. Суспільний продукт. Економічне зростання. Зайнятість та безробіття

Рівень 1. Розрахуйте фактичний рівень безробіття та циклічне безробіття за таких умов: чисельність населення 52 млн осіб, чисельність робочої сили (осіб працездатного віку) дорівнює 40 млн осіб, чисельність зайнятих – 35 млн осіб, природне безробіття – 5 %, зайнятих неповний робочий день – 5 млн осіб.

Рівень 2. Унаслідок боротьби профспілок підприємці великих заводів збільшили номінальну зарплату на 15 %. Визначте, як змінилася реальна зарплата, якщо вартість життя зросла на 20 %.

Рівень 3. Вартість продукції, створеної за рік $w = 600c + 200v + 400m$. На накопичення йде половина додаткової вартості. Яким буде капітал через 2 роки, якщо норма додаткової вартості на другий рік зменшиться в 2 рази, а органічна побудова виробництва збільшиться у двічі.

7. Самостійна робота

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються студентом самостійно під методичним керівництвом викладача.

Мета СРС – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації. Навчальний час, відведений для самостійної роботи студентів денної форми навчання, визначається навчальним планом і становить 57 % (86 годин) від загального обсягу навчального часу на вивчення дисципліни (150 годин).

Основні види самостійної роботи студента:

1. Вивчення лекційного матеріалу.
2. Вивчення основної та додаткової рекомендованої літератури.
3. Робота з законодавчими, нормативними та інструктивними матеріалами.
4. Вивчення основних термінів та понять за темами навчальної дисципліни.
5. Підготовка до семінарських занять.
6. Підготовка доповідей, презентацій, творчих завдань.
7. Підготовка до проміжного модульного контролю.
8. Контрольна перевірка кожним студентом особистих знань за запитаннями для самоконтролю.
9. Індивідуального захисту самостійних та індивідуальних завдань (наприклад, есе).

Есе – це самостійна творча робота студента із запропонованих тем, яка виконується як домашня, позааудиторна робота. Мета написання есе –

виявити вміння самостійно висловлювати думку, засновану на використаних джерелах із певної тематики.

Есе припускає вираження автором своєї точки зору, особистого суб'єктивного оцінювання предмета міркування, дає можливість нестандартного (творчого), оригінального висвітлення матеріалу. Тому мають бути використані роботи не менше ніж як трьох-чотирьох авторів. Причому студент має навести точки зору як "за", так і "проти".

Внутрішня структура есе може бути довільною, хоча рекомендовано таку структуру: чіткий виклад суті поставленої проблеми, включати самостійно проведений аналіз цієї проблеми з використанням концепцій і аналітичного інструментарію, розглянутого в рамках навчальної дисципліни, висновки, що узагальнюють авторську позицію з поставленої проблеми. Оскільки есе – це мала форма письмової роботи, необов'язковим, але бажаним, є повторення висновків у кінці.

Якість будь-якого есе залежить від трьох взаємозалежних складових, таких, як:

а) вихідний матеріал, що буде використаний (конспекти прочитаної літератури, лекції, записи результатів дискусій, власні міркування й накопичений досвід за даною проблемою);

б) якість оброблення наявного вихідного матеріалу (його організація, аргументація й доводи);

в) аргументація (наскільки точно вона співвідноситься з проблемами, що розглядаються в есе).

Обсяг – 5 – 7 сторінок (шрифт – 14 кг.; інтервал – 1,3, поля: ліве – 30 мм, інші – 20 мм) У процесі виконання завдання необхідно дотримуватися нормативно встановлених правил оформлення тексту, таблиць, формул, розрахунків, схем, малюнків.

Тематика есе

1. Місце та роль політичної економії у системі економічних наук.
2. Роль потреб в економічному розвитку суспільства.
3. Класифікація економічних потреб і інтересів, їх взаємозалежність.
4. Економічні інтереси в системі рушійних сил соціально-економічного розвитку.
5. Позитивні та негативні риси адміністративно-командної системи.
6. Особливості змішаної економіки України.
7. Порівняльна характеристика змішаних економік різних країн світу.

8. Грошова маса: її вимірювання у розвинутих країнах світу та відмінності в Україні.

9. Проблеми визначення вартості робочої сили.

10. Проблеми безробіття в умовах ринкової економіки.

11. Проблеми зайнятості та відтворення робочої сили в Україні.

12. Особлива роль підприємства у ринковій економіці.

13. Позитивні і негативні риси різних правових форм господарювання підприємств в Україні.

14. Структура та характеристики витрат виробництва.

15. Основні функції грошей в ринковій економіці.

16. Особливості грошового обігу в Україні.

17. Доцільність використання антиінфляційної політики державами різних країн світу.

18. Характеристика основних форм та систем заробітної плати в Україні.

19. Проблеми збільшення добробуту населення та шляхи їх подолання.

20. Позичковий капітал, причини його існування, сутність і роль у суспільному відтворенні.

21. Порівняльне оцінювання ефективності ринкових структур.

22. Переваги та недоліки різних типів ринкових структур.

23. Місце і роль монополістичних об'єднань у сучасній економіці.

24. Особливості економічних функцій держави в Україні на сучасному етапі.

25. "Плюси" та "мінуси" державного регулювання економіки (на прикладі України).

26. Місце і роль домогосподарств у системі економічних відносин.

27. Проблеми економічного зростання у різних країнах.

28. Ціна землі, особливості її формування.

29. Особливості функціонування АПК в Україні.

30. Причини міжнародних міграційних процесів.

Необхідним елементом успішного засвоєння матеріалу навчальної дисципліни є самостійна робота студентів з вітчизняною та закордонною спеціальною економічною літературою, статистичними матеріалами. Основні види самостійної роботи, які запропоновані студентам для засвоєння теоретичних знань з навчальної дисципліни, наведені в табл. 7.1.

**Завдання для самостійної роботи студентів
та форми її контролю**

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Кількість годин	Форми контролю СРС	Література
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1				
Загальні питання та основи ринкової економіки				
<i>Тема 1.</i> Предмет політекономії. Виробництво матеріальних благ і послуг. Економічні потреби та інтереси	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , огляд теоретичного матеріалу	8	Презентація результатів	[3; 6; 7; 31; 68; 79; 85]
<i>Тема 2.</i> Соціально-економічний устрій суспільства. Економічна система та закони її розвитку	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , огляд теоретичного матеріалу	4	Презентація результатів	[3; 6; 7; 31; 45; 57; 65; 72]
<i>Тема 3.</i> Товарна форма організації суспільного виробництва. Товар та гроші	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття, підготовка до контрольної роботи	5	Письмова контрольна робота за темами 1 і 2	[3; 7; 15; 31; 43; 46; 54; 64; 82; 89]
<i>Тема 4.</i> Капітал. Наймана праця і заробітна плата. Витрати виробництва і прибуток	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою; виконання <i>індивідуального завдання</i>	10	Захист індивідуального завдання	[3; 7; 8; 10; 28; 29; 31; 70; 71; 73]
<i>Тема 5.</i> Ринок: сутність, функції. Моделі ринків. Конкуренція та ціноутворення	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Виконання <i>індивідуального завдання</i>	10	Захист індивідуального завдання	[6; 7; 15; 45; 62; 67; 84]
Усього за змістовим модулем 1		37		

1	2	3	4	5
Змістовий модуль 2				
Соціально-економічний прогрес та світова економіка				
<i>Тема 6. Домогосподарство в системі економічних відносин. Підприємство як товаровиробник. Валовий дохід і прибуток</i>	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання <i>індивідуального завдання</i>	10	Захист індивідуального завдання	[3; 4; 7; 18; 24; 55; 59; 71; 77]
<i>Тема 7. Галузеві особливості виробництва і функціонування капіталу. Форми прибутку, процент і рента</i>	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою; написання <i>есе</i>	10	Перевірка <i>есе</i>	[3; 7; 12; 15; 31; 45; 63; 68; 78]
<i>Тема 8. Суспільне відтворення. Суспільний продукт. Економічне зростання. Зайнятість та безробіття</i>	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою	10	Експрес опитування	[1; 7; 10; 22; 28; 41; 48; 64; 69; 72]
<i>Тема 9. Господарський механізм та економічні функції держави. Сучасні економічні системи</i>	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання <i>індивідуального завдання</i>	5	Захист індивідуального завдання	[1; 4; 7 – 9; 15; 18; 36; 37; 51; 60; 72; 82; 85]
<i>Тема 10. Суть і структура світового господарства. Економічні аспекти глобальних проблем</i>	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття. Виконання <i>індивідуального завдання</i>	5	Захист індивідуального завдання	[3; 15; 31; 43; 59; 61; 72]
Усього за змістовим модулем 2		40		
<i>Підготовка до екзамену</i>		7		[1; 4; 7 – 9; 15; 18; 36; 37; 51; 60; 72; 82; 85]
<i>Екзамен</i>		2		
Усього за модулями		86		

7.1. Контрольні запитання для самодіагностики

Тема 1. Предмет політекономії. Виробництво матеріальних благ і послуг. Економічні потреби та інтереси

1. Як різні економічні школи тлумачать предмет політекономії?
2. Назвіть методи політекономії, які найчастіше використовуються під час вивчення економічних явищ.
3. Як впливають економічні закони на життя окремої людини і суспільства? Для чого потрібне їх вивчення?
4. Проаналізуйте концепції різних економічних шкіл щодо предмета політичної економії.
5. Чим відрізняються ресурси від факторів виробництва?
6. Як використовуючи криву виробничих можливостей можна розрахувати альтернативні витрати?
7. Що є первинним: потреби чи інтереси?

Тема 2. Соціально-економічний устрій суспільства.

Економічна система та закони її розвитку

1. До якого типу належить економічна система України?
2. Назвіть типи і форми власності в Україні, чи існують між ними протиріччя?
3. Чим різняться поняття: використання, володіння, розпорядження?
4. Чи існує зв'язок між формами власності і типами економічних систем?
5. У чому проблеми та протиріччя становлення економічної системи в Україні?

Тема 3. Товарна форми організації суспільного виробництва.

Товар та гроші

1. У чому полягає різниця між споживчою та міноюю вартістю товару? Як вони вимірюються? Який зв'язок існує між ними?
2. Чому праця має двоїстий характер? Чи є професії, коли праця має лише конкретний або лише абстрактний характер?
3. Назвіть причини виникнення інфляції.
4. Чи може економіка назавжди уникнути інфляції?
5. Чому сучасні гроші загубили свою товарну сутність?
6. У чому переваги використання електронних грошей?

Тема 4. Капітал. Наймана праця і заробітна плата.

Витрати виробництва і прибуток

1. У чому загальна характеристика процесу перетворення грошей у капітал?
2. Які особливості інформаційного капіталу?
3. Чи може збільшуватися реальна заробітна плата, якщо темпи зростання цін перевищують темпи зростання номінальної заробітної плати?
4. Коли зарплата збільшується, а вартість робочої сили зменшується?
5. У чому сутність номінальної та реальної заробітної плати? Який їх взаємозв'язок?
6. Як встановлюється мінімальна заробітна плата?
7. Взаємозв'язок між витратами виробництва, вартістю товару і його ціною.
8. Як розраховується норма прибутку?

Тема 5. Ринок: сутність, функції. Моделі ринків.

Конкуренція та ціноутворення

1. Чи існує взаємозв'язок функцій ринку з дією економічних законів? Розкрийте його.
2. Що таке еластичність попиту? Які є види еластичності?
3. Що ви розумієте під ціною рівноваги? Яке графічне зображення ринкової рівноваги?
4. Які ще фактори, окрім ціни, впливають на попит і пропозицію на ринку?
5. Які типи ринкових структур вам відомі? Охарактеризуйте кожну з них. Наведіть приклади.
6. Назвіть фактори, що впливають на інфраструктуру ринку.
7. Роль фінансово-кредитних установ.

Тема 6. Домогосподарство в системі економічних відносин.

Підприємство як товаровиробник. Валовий дохід і прибуток

1. Які типи підприємств існують в Україні? У чому ви бачите переваги малих підприємств перед великими?
2. У чому полягає розходження між поглядами економістів на категорію "капітал"?

3. Прискорена амортизація збільшує розміри амортизаційних відрахувань і зменшує чистий прибуток. Проте підприємці зацікавлені у ній. Чому?

4. Чим характеризується фізичне і моральне зношення капіталу?

5. Чим відрізняється кругообіг капіталу від обігу капіталу?

6. Назвіть основні стадії кругообігу капіталу.

7. Що таке підприємницька діяльність? Які види підприємницької діяльності заборонені в Україні?

8. Що таке підприємницький дохід? Чи є він основною метою кожного суб'єкта підприємницької діяльності у ринковій економіці?

Тема 7. Галузеві особливості виробництва і функціонування капіталу. Форми прибутку, процент і рента

1. Що є джерелом торговельного прибутку?

2. Чи беруть позичковий і торговельний капітал участь в утворенні середньої норми прибутку?

3. Назвіть фактори, що спричиняють зростання проценту.

4. Розкрийте механізм утворення диференціальної ренти I роду і II роду.

5. Що відбудеться з абсолютною рентою, якщо органічна побудова капіталу у сільському господарстві наблизиться до органічної побудови у промисловості?

6. Поясніть причини зростання монопольної ренти. Які сфери економіки сприяють її зростанню і чому?

7. Чим монопольна рента відрізняється від абсолютної і диференціальної?

8. Від яких факторів залежить ціна землі?

Тема 8. Суспільне відтворення. Суспільний продукт. Економічне зростання. Зайнятість та безробіття

1. Що таке економічне зростання? У чому полягає принципова відмінність економічного зростання від економічного розвитку?

2. Які існують фактори економічного зростання?

3. Надайте характеристику типам економічного зростання.

4. Назвіть сучасні моделі економічного зростання

5. Поясніть проблеми зростання економіки України.

6. Назвіть причини циклічного розвитку економіки.

7. Як характеризуються фази економічного циклу?

8. Чому в суспільстві існує проблема безробіття?

Тема 9. Господарський механізм та економічні функції держави.

Сучасні економічні системи

1. Назвіть основні елементи господарського механізму.
2. Які погляди на управління державою існують? Чи згодні ви з думкою класиків про саморегулювання ринкової економіки? Яку з теорій ви підтримуєте? Чому?
3. Які економічні функції виконує держава?
4. Які методи державного регулювання вам відомі?
5. У чому необхідність удосконалення механізму господарювання в Україні?

Тема 10. Суть і структура світового господарства. Економічні аспекти глобальних проблем

1. Що таке міжнародний поділ праці? Яке місце відіграє у ньому Україна?
2. Розкрийте сутність і основні складові платіжного балансу країни.
3. Які форми міжнародних економічних відносин вам відомі?
4. Що таке глобалізація? Чи завжди вона сприяє зближенню економік?
5. Які міжнародні організації займаються розв'язанням глобальних проблем? Чи бере в них участь Україна?
6. Які глобальні проблеми вам відомі?

8. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі консультацій, виконання перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Формами організації індивідуально-консультативної роботи є:

а) за засвоєнням теоретичного матеріалу:

консультації: індивідуальні (запитання – відповідь стосовно проблемних питань теоретичного матеріалу дисципліни);

групові (розгляд типових прикладів – ситуацій);

б) за засвоєнням практичного матеріалу:

консультації індивідуальні та групові (обговорення практики впровадження та використання нових методів та методик у виробничу практику).

9. Методи навчання

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачено застосування таких навчальних технологій, як: проблемні лекції; робота в малих групах; мозкові атаки; кейс-метод; ділові та рольові ігри (табл. 9.1 і 9.2).

Проблемні лекції спрямовано на розвиток логічного мислення студентів, коло питань теми обмежується двома-трьома ключовими моментами, увага студентів концентрується на матеріалі, що не знайшов відображення у підручниках. Перед початком проблемної лекції слід чітко сформулювати проблему, яку необхідно вирішити. У процесі викладання лекційного матеріалу слід уникати прямої відповіді на поставлені завдання, а висвітлювати лекційний матеріал так, щоб отриману інформацію студент міг використовувати під час розв'язання проблеми. Така система примушує студентів сконцентруватися і почати активно мислити в пошуках правильної відповіді.

Міні-лекції передбачають виклад навчального матеріалу за короткий проміжок часу й характеризуються складністю логічних побудов, образів, доказів та узагальнень. Міні-лекції проводяться, як правило, як частина заняття-дослідження. На розгляд виносяться питання, які зафіксовані у плані лекцій, але викладаються вони стисло. Лекційне заняття, проведене таким чином, активізує увагу студентів під час сприйняття матеріалу, а також спрямовує його на використання системного підходу щодо відтворення інформації, яку він отримав від викладача.

Проблемні лекції і міні-лекції доцільно поєднувати з такою формою активізації навчального процесу, як робота у малих групах.

Робота в малих групах дає змогу структурувати практично-семінарські заняття за формою і змістом, створює можливості для участі кожного студента в роботі за темою заняття, забезпечує формування особистісних якостей та досвіду соціального спілкування.

Після висвітлення проблеми (під час використання проблемних лекцій) або стислого викладу матеріалу (у процесі використання міні-лекцій) студентам пропонується об'єднуватися у групи по 5 – 6 осіб і презентувати наприкінці заняття власне бачення проблеми.

Мозкові атаки – метод розв'язання невідкладних завдань, сутність якого полягає в тому, щоб висловити якнайбільшу кількість ідей за дуже обмежений проміжок часу, обговорити і здійснити їх селекцію.

Кейс-метод – метод аналізу конкретних ситуацій, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів і передбачає розгляд виробничих, управлінських та інших ситуацій, складних конфліктних випадків, проблемних ситуацій, інцидентів у процесі вивчення навчального матеріалу.

Презентації – виступ перед аудиторією, використовується для подання певних досягнень, результатів роботи групи, звіту про виконання індивідуальних завдань та інструктажу, демонстрації нових товарів і послуг.

Рольові та ділові ігри – форма активізації студентів, за якої вони задіяні в процесі інсценізації певної виробничої ситуації у ролі безпосередніх учасників подій.

Дидактичні ігри – метод імітації (наслідування, відображення) прийняття управлінських рішень у різноманітних ситуаціях шляхом гри (програвання, розігрування) за правилами, що вже вироблені або виробляються самими учасниками, який реалізується через самостійне вирішення студентами поставленої проблеми за умови недостатності необхідних знань, коли він змушений самостійно опанувати новий зміст або шукати нові зв'язки в уже засвоєному матеріалі.

Банки візуального супроводження сприяють активізації творчого сприйняття змісту дисципліни за допомогою наочності.

Таблиця 9.1

Розподіл форм та методів активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни

Тема	Практичне застосування навчальних технологій
1	2
Тема 1. Предмет політекономії. Виробництво матеріальних благ і послуг. Економічні потреби та інтереси	1.1. Міні-лекція, семінар дискусія з питання "Відмінності матеріальних та нематеріальних благ та послуг". 1.2. Проведення дискусії про ідеальну модель суспільства (за теоріями утопічного соціалізму) (15 хв). 1.3. Складання сітки прийняття рішень на прикладі альтернативного використання студентами 500 гривень. 1.4. Мозкова атака з проблем обмеженості ресурсів та шляхів її подолання

1	2
<p><i>Тема 2.</i> Соціально-економічний устрій суспільства. Економічна система та закони її розвитку</p>	<p>2.1. Проблемна лекція з питання "Особливості визначення та використання видів вартості. Відмінності між вартістю та ціною об'єкта власності".</p> <p>2.2. Семінар-дискусія з питання "Порівняльна характеристика різних типів економічних систем".</p> <p>2.3. Складання портрету ідеального підприємця (під час обговорення підприємницької здібності як фактора виробництва).</p> <p>2.4. Робота в групах: обговорення переваг та недоліків приватної форми власності</p>
<p><i>Тема 3.</i> Товарна форма організації суспільного виробництва. Товар та гроші</p>	<p>3.1. Розв'язання задач із проблем визначення суспільно необхідних витрат виробництва, а також визначення мінових пропорцій.</p> <p>3.2. Проведення економічної гри "Гранична корисність".</p> <p>3.3. Вирішення задач із визначення необхідної кількості грошей в економіці за формулами К. Маркса та І. Фішера.</p> <p>3.4. Мозкова атака: "Чи використовується у сучасному суспільстві натуральна форма організації суспільного виробництва?"</p>
<p><i>Тема 4.</i> Капітал. Наймана праця і заробітна плата. Витрати виробництва і прибуток</p>	<p>4.1. Проблемна лекція з питання "Собівартість, проблеми її зниження".</p> <p>4.2. Робота в малих групах під час обговорення шляхів вирішення проблем щодо підвищення рівня доходів населення в Україні.</p> <p>4.3. Мозкова атака з причин нерівності доходів.</p> <p>4.4. Вирішення задач на визначення витрат виробництва</p>
<p><i>Тема 5.</i> Ринок: сутність, функції. Моделі ринків. Конкуренція та ціноутворення</p>	<p>5.1. Вирішення задач на визначення еластичності попиту та пропозиції, рівноважної ціни.</p> <p>5.2. Проблемна лекція з питання "Особливості ціноутворення на різних типах ринків".</p> <p>5.3. Робота в групах з картками на нецінові фактори попиту та пропозиції.</p> <p>5.4. Економічний диктант на тему "Нецінові детермінанти попиту"</p>
<p><i>Тема 6.</i> Домогосподарство в системі економічних відносин. Підприємство як товаровиробник. Валовий дохід і прибуток</p>	<p>6.1. Проблемне повідомлення та дискусія з питання: "Основні цілі функціонування бізнесу".</p> <p>6.2. Кейс-метод за темою "Різні підходи до оцінювання підприємницької діяльності в Україні".</p> <p>6.3. Вирішення задач на визначення збитків від морального зношування основного капіталу, річної норми та маси амортизації</p>

1	2
<i>Тема 7.</i> Галузеві особливості виробництва і функціонування капіталу. Форми прибутку, процент і рента	7.1. Презентація галузевих особливостей виробництва і функціонування капіталу. 7.2. Мозкова атака "Проблеми недовіри громадян України банківській системі країни". 7.3. Вирішення задач на визначення різних видів ренти. 7.4. Економічний диктант на тему "Диференційна рента"
<i>Тема 8.</i> Суспільне відтворення. Суспільний продукт. Економічне зростання. Зайнятість та безробіття	8.1. Міні-лекція, семінар дискусія з питання: "Пріоритети суспільного відтворення". 8.2. Семінар-дискусія з питання "Які фактори здійснюють найбільший вплив на економічне зростання в країні?". 8.3. Мозкова атака "За допомогою яких важелів можна вирішувати проблеми безробіття в Україні?"
<i>Тема 9.</i> Господарський механізм та економічні функції держави. Сучасні економічні системи	9.1. Проблемна лекція за темою "Економічні функції держави та особливості формування бюджетної політики в Україні в сучасних умовах". 9.2. Дидактична гра "Система оподаткування в Україні та її роль у регулюванні економіки". 9.3. Мозкова атака "Проблеми емісійного забезпечення внутрішнього боргу України". 9.4. Презентація сучасних економічних систем
<i>Тема 10.</i> Суть і структура світового господарства. Економічні аспекти глобальних проблем	10.1. Дидактична гра "Зовнішня торгівля як чинник макроекономічного зростання". 10.2. Мозкова атака "Шляхи зменшення втрат від впливу глобальних проблем сучасності на економіку" 10.3. Проблемна ситуація (кейс-метод): "Митні обмеження"

Таблиця 9.2

Використання методик активізації процесу навчання

Тема навчальної дисципліни	Практичне застосування методик	Методики активізації процесу навчання
1	2	3
<i>Тема 1.</i> Предмет політ-економії. Виробництво матеріальних благ і послуг. Економічні потреби та інтереси	<i>Семінарське заняття.</i> Тема: "Особливості формування політичної економії як науки"	Семінари-дискусії, презентації

1	2	3
<i>Тема 2.</i> Соціально-економічний устрій суспільства. Економічна система та закони її розвитку	<i>Завдання 1.</i> Визначення дії закону вартості та закону грошового обігу. Розрахунок показників інфляції	Робота в малих групах, мозкові атаки, метод Дельфі
<i>Тема 6.</i> Домогосподарство в системі економічних відносин. Підприємство як товаровиробник. Валовий дохід і прибуток	<i>Завдання 6.</i> Визначення шляхів зменшення кругообігу та обороту капіталу	Робота в малих групах, мозкові атаки
<i>Тема 8.</i> Суспільне відтворення. Суспільний продукт. Економічне зростання. Зайнятість та безробіття	<i>Завдання 8.</i> Визначення особливостей відтворення та реалізації суспільного продукту за умови простого та розширеного відтворення	Робота в малих групах, мозкові атаки, метод сценаріїв, презентації

10. Методи контролю

Система оцінювання результативності навчальної діяльності під час вивчення навчальної дисципліни має забезпечувати виявлення реального стану оволодіння професійними компетентностями щодо загальних теоретичних знань; здатності аналізувати взаємодію економічних суб'єктів у процесі створення матеріальних благ за умови обмежених ресурсів; вміння застосовувати діалектичні методи економічного аналізу під час дослідження елементів ринкового механізму; вміння аналізувати проблеми, пов'язані з розвитком грошово-кредитних відносин, фіскальної політики та державного регулювання; здатність оцінювати вплив на економічні процеси зовнішніх факторів, тенденції розвитку світової економіки.

Система оцінювання результативності навчальної діяльності під час вивчення навчальної дисципліни передбачає проведення поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль є засобом виявлення рівня сприйняття студентом навчального матеріалу навчальної дисципліни, визначення недоліків у процесі засвоєння знань і вмінь, встановлення ступеня відповідальності студентів та опанування ними навичками самостійної роботи, стимулювання інтересу студентів до вивчення навчальної дисципліни та активності у пізнанні. Проведення поточного контролю під час вивчення навчальної

дисципліни "Політична економія" передбачає надання певних балів за такими формами контролю: усне опитування, поточні контрольні роботи, тестування; виконання практичних завдань (в аудиторії та самостійно), підготовка доповідей, есе, творчих завдань.

Організація навчального процесу здійснюється на основі накопичувальної бально-рейтингової системи. Згідно з цією системою, протягом семестру кожний студент має можливість одержати максимум 60 балів (згідно з формами поточного контролю).

Проведення процедур **модульного контролю** результативності навчальної діяльності передбачається:

1. Шляхом проведення **колоквіумів** (колоквіум 1 проводиться наприкінці першого модуля, колоквіум 2 наприкінці другого відповідно).

2. Шляхом **накопичування балів**, одержаних за кожним видом діяльності за результатами, отриманими студентом при вивченні тем, які входять до складу відповідних модулів навчальної дисципліни (перший модуль – теми 1 – 5, другий модуль – теми 6 – 10).

Колоквіуми проводяться у письмовій формі за відповідними білетами, зміст яких містить всі питання всіх попередніх тем. Завдання колоквіуму складається з 24 тестів та 4 тестів-задач. Тестові завдання можуть містити як запитання, що стосуються суто теоретичного матеріалу, так і запитання, спрямовані на вирішення невеличкого практичного завдання.

Приклад завдань до колоквіуму

Змістовний модуль 1. Основні засади економічного розвитку

Варіант №

Завдання 1. Тести.

Оберіть правильну відповідь з чотирьох можливих варіантів.

1. Позитивна економіка вивчає:

- а) що є в економіці;
- б) що повинно бути в економіці;
- в) позитивні тенденції розвитку;
- г) досягнення в економіці.

2. Чим представлена діалектика взаємозв'язку економічних інтересів у суспільстві:

- а) гармонією;
- б) суперечливостями;

- в) суперечливою єдністю;
- г) немає правильної відповіді.

3. Крива виробничих можливостей відображає:

- а) максимально можливі обсяги виробництва кожного з двох товарів;
- б) мінімально можливі обсяги виробництва кожного з двох товарів;
- в) оптимальні можливі обсяги виробництва кожного з двох товарів;
- г) немає правильної відповіді.

4. Що буде, якщо держава встановить ціну на товар вище рівно-важної:

- а) виникне надлишок товару;
- б) виникне дефіцит і нормований розподіл товарів;
- в) усі люди матимуть можливість купити скільки завгодно товару;
- г) встановиться нова ринкова рівновага?

5. Певна кількість товару, від якої потрібно відмовитися, щоб отримати деяку кількість іншого товару, називається:

- а) суб'єктивною вартістю;
- б) альтернативною вартістю;
- в) порівняльною вартістю;
- г) абсолютною вартістю.

6. Диференційну ренту привласнюють:

- а) орендатори кращих, середніх і найгірших ділянок землі;
- б) власники кращих, середніх і найгірших ділянок землі;
- в) власники кращих і середніх ділянок землі;
- г) орендатори кращих і середніх ділянок землі.

Завдання 2. Тести-задачі.

Розв'яжіть задачу (письмово) та оберіть правильну відповідь з чотирьох можливих варіантів.

1. За робочий день робітник виробив 18 деталей, за кожну з яких, відповідно до розцінок, отримав 50 грн. У цьому разі він зекономив матеріалів на 2 000 грн. Відповідно до існуючого положення, $\frac{3}{4}$ зекономлених матеріалів у грошовій формі видаються робітникові у вигляді премії, а $\frac{1}{4}$ залишається підприємству. Визначте загальний денний заробіток робітника:

- а) 360 грн;
- б) 260 грн;
- в) 240 грн;
- г) 220 грн.

2. На виробничі спорудження підприємець авансував 620 тис. грн, на покупку машин – 110 тис. грн, на паливо – 42 тис. грн, на заробітну плату робітників – 70 тис. грн, на сировину й напівфабрикати – 56 тис. грн. Розрахуйте вартість основного й оборотного капіталу:

- а) основний капітал 730 тис. грн, оборотний капітал 168 тис. грн;
- б) основний капітал 772 тис. грн, оборотний капітал 126 тис. грн;
- в) основний капітал 828 тис. грн, оборотний капітал 70 тис. грн;
- г) основний капітал 730 тис. грн, оборотний капітал 278 тис. грн.

Проведення підсумкового письмового іспиту. Умовою допуску до іспиту є мінімально достатня кількість балів, одержана з поточного модульного контролю знань.

Бали, отримані за колоквиум (**максимальна кількість балів – 10**), додаються до балів за поточну успішність (**мінімальна кількість балів – 25**). Тобто студент отримує допуск до участі у підсумковому контролі (екзамені) у випадку отримання в ході поточного контролю загальної суми балів не меншої, ніж **35 балів** (визначається як сума найнижчих задовільних оцінок за всіма формами поточного контролю).

Підсумковий контроль є іспитом студентів з метою оцінювання рівня оволодіння знаннями за обсягом, якістю і глибиною, а також вміннями й навичками застосовувати ці знання у практичній діяльності відповідно до моделі професійних компетентностей.

Максимальна кількість балів, яку студент може одержати на екзамені – 40, мінімальна, що зараховується – 25. У сумі з 60 балами поточного контролю це складає максимальну суму накопичених балів – 100 за семестр.

Під час проведення іспиту з навчальної дисципліни екзаменаційний білет складається з п'яти завдань практичної спрямованості різного рівня складності, а саме: одного стереотипного завдання, двох діагностичних та двох евристичних завдань.

Кожне завдання передбачає демонстрацію певного рівня оволодіння студентом компетентностями теоретичного, практичного, науково-аналітичного характеру.

У межах володіння відповідними компетентностями кожне завдання оцінюється певною сумою балів, відповідно до рівня їх складності, сумарна кількість яких складає до 40 балів (табл. 10.1).

Іспит здійснюється у письмовій формі за екзаменаційними білетами. Екзаменаційний білет складається з п'яти завдань.

Зразок екзаменаційного білета

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені Семена Кузнеця
Навчальна дисципліна "Політична економія"

Екзаменаційний білет

1. Розрахувати фактичний рівень безробіття за таких умов: чисельність населення – 80 млн осіб, осіб працездатного віку – 68 млн осіб, чисельність зайнятих – 60 млн осіб, працюючих неповний робочий день – 8 млн осіб.

2. Далі подано таблицю обсягу випуску продукції (Q) і валових витрат (TC). Визначте постійні витрати (FC), змінні (VC), середні постійні (AFC), середні змінні (AVC) та граничні витрати (MC).

Q	TC	FC	VC	AFC	AVC	MC
16	360	100				
30	820					

3. Власний капітал банку – 46 тис. грн, на депозитах – 160 тис. грн. Норма проценту за депозитом 14 %, за кредитом 16 %. Визначте чистий прибуток банку та норму банківського прибутку, якщо в позику віддано 200 тис. грн, а річні витрати банку на здійснення банківських операцій – 10 тис. грн. Що показує норма банківського прибутку?

4. Навіщо підприємцю розраховувати зовнішні та внутрішні витрати виробництва? Яке практичне значення вони мають? Чим відрізняються зовнішні та внутрішні витрати виробництва?

5. Авансований змінний капітал 90 тис. грн, органічна побудова капіталу – 4:1, норма додаткового продукту 300 %. Розрахуйте норму прибутку. Що вона показує? Як зміниться норма прибутку, якщо органічна побудова капіталу зросте удвічі, а норма додаткового продукту зменшиться до 200 %?

Затверджено на засіданні кафедри політичної економії

Протокол № ____ від _____ 2015 р.

Зав. кафедри _____ Екзаменатор _____

**Система підсумкового контролю (іспит) результативності навчальної діяльності студентів
під час вивчення навчальної дисципліни "Політична економія"**

№ завдання	Характер завдання	Зміст компетентностей, які оцінюються	Вимоги до оцінки	Кількість балів (максимальна)
1	2	3	4	5
1	Стереотипне	Теоретичні знання щодо дії економічних законів та процесів, їх невід'ємного функціонування, вміння вирішувати практичні завдання	Повнота виконання поставленого завдання	2
			Правильність визначення економічного змісту категорій та понять, які використано при вирішенні завдання	2
			Повнота та аргументованість висновків	1
			Охайність виконання завдання	1
			Усього	6
2	Діагностичне	Здатність застосовувати теоретичні знання з політичної економії, використовувати їх під час вирішення практичних завдань. Застосовування різних методів й сучасного інструментарію щодо економічних процесів, які аналізуються	Повнота виконання поставленого завдання, системність застосування знань навчального матеріалу	2
			Правильність визначення категорій та понять, які використано під час вирішення завдання	2
			Правильність використання типових алгоритмів виконання поставленого завдання	1
			Повнота та аргументованість висновків	1
			Охайність виконання завдання	1
			Усього	7
3	Діагностичне	Теоретичні знання з політичної економії, вміння використовувати їх та робити відповідні висновки під час вирішення практичних завдань.	Повнота виконання поставленого завдання, системність застосування знань навчального матеріалу	2
			Правильність визначення категорій та понять, які використано при вирішенні завдання	2

1	2	3	4	5
		Використання різних методичних підходів щодо аналізу економічних процесів і явищ з метою дослідження їх структури та динаміки	Правильність використання типових алгоритмів виконання поставленого завдання	1
			Повнота та аргументованість висновків	1
			Охайність виконання завдання	1
			Усього	7
4	Евристичне	Вміння аналізувати та узагальнювати економічні процеси, здатність пов'язувати теоретичні положення з практичними проблемами сучасності, робити відповідні висновки, визначати напрями вдосконалення процесів та шляхи вирішення проблем	Повнота виконання поставленого завдання, системність застосування знань навчального матеріалу	2
			Правильність визначення категорій та понять, які використано під час вирішення завдання	2
			Використання як типового підходу, так і самостійно запропонованого алгоритму вирішення завдання	4
			Повнота та аргументованість висновків	1
			Охайність виконання завдання	1
			Усього	10
5	Евристичне	Здатність робити комплексний аналіз та узагальнювати макроекономічні процеси, вміння пов'язувати теоретичні положення з практичними проблемами сучасності, визначати напрями вдосконалення процесів, що аналізуються та шляхи вирішення проблем	Повнота виконання поставленого завдання, системність застосування знань навчального матеріалу	2
			Правильність визначення категорій та понять, які використано під час вирішення завдання	2
			Використання як типового підходу, так і самостійно запропонованого алгоритму вирішення завдання	4
			Повнота та аргументованість висновків	1
			Охайність виконання завдання	1
			Усього	10
Усього				40

Критерії оцінювання

Есе оцінюється за такими критеріями: самостійність виконання; логічність та послідовність викладення матеріалу; повнота розкриття теми (проблемної ситуації чи практичного завдання); обґрунтованість висновків; використання статистичної інформації та додаткових літературних джерел; наявність конкретних пропозицій; якість оформлення.

Бали за есе ставляться з урахуванням якості написання і оформлення роботи у разі обов'язкового її захисту.

Оцінка 1 бал ставиться студентам, які показали глибоке знання проблем, пов'язаних з темою дослідження, вільне володіння матеріалом, методами економічного дослідження, вміння самостійно й творчо мислити, знаходити, обробляти, аналізувати фактичний матеріал, пов'язувати теоретичний матеріал з проблемами розвитку України. У процесі захисту роботи студент повинен продемонструвати вміння узагальнювати матеріал, робити самостійні теоретичні та практичні висновки. Обов'язковим є оформлення есе згідно зі вказаними вимогами.

Оцінка 0,8 – 0,9 бала ставиться тоді, коли в роботі розкрито основні положення теми, але деякі питання розкрито неповно, або наявні деякі неточності у викладенні матеріалу чи оформленні роботи; якщо в процесі захисту студент допускає деякі помилки, якщо студентом було усунено не всі зауваження, які було зроблено науковим керівником; якщо теоретичні поняття недостатньо підкріплено фактичними даними.

Оцінка 0,7 – 0,6 бала ставиться тоді, коли в роботі розкрито основні положення теми, але деякі питання розкрито неповно, або наявні деякі неточності у викладанні матеріалу чи оформленні роботи; якщо відсутня творчість та самостійність у дослідженні та у висновках; якщо в процесі захисту студент допускає деякі помилки, якщо студентом була усунена значна частина зауважень, які були зроблені науковим керівником.

Оцінка 0,5 – 0,4 бала ставиться тоді, коли в роботі розкрито основні положення теми, але деякі питання розкрито неповно, або наявні певні неточності у викладанні матеріалу чи оформленні роботи; якщо повністю відсутня творчість та самостійність у дослідженні; якщо в процесі захисту студент допускає деякі помилки, якщо студентом була усунена значна частина зауважень, які були зроблені науковим керівником; якщо теоретичні поняття недостатньо підкріплено фактичними даними.

Оцінка 0,3 – 0,2 бала ставиться у тих випадках, коли основні теоретичні питання висвітлено поверхово, немає висновків або висновки

не мають самостійного характеру; недостатньо використано джерела економічної літератури (як монографій, так і періодичних видань); студент слабо володіє матеріалом роботи; не може пов'язати теоретичний матеріал з проблемами розвитку країни; не враховані зауваження наукового керівника; робота оформлена з порушенням вимог.

Оцінка 0,1 бала ставиться у тих випадках, коли основні теоретичні питання висвітлено поверхово, теоретичні положення дуже слабо підкріплені фактичним матеріалом; немає висновків; під час захисту студент слабо володіє матеріалом роботи; не може пов'язати теоретичний матеріал з проблемами розвитку країни; оформлення роботи не відповідає вимогам.

Оцінювання проводиться за такими **критеріями**:

1) розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;

2) ступінь засвоєння матеріалу навчальної дисципліни;

3) ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;

4) уміння поєднувати теорію з практикою під час розгляду виробничих ситуацій, розв'язання задач, проведення розрахунків у процесі виконання завдань, винесених для самостійного опрацювання, та завдань, винесених на розгляд в аудиторії;

5) логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і під час виступів в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки.

Оцінка "відмінно" ставиться за умови відповідності виконаного завдання студента або його усної відповіді до усіх п'яти зазначених критеріїв. Відсутність тієї чи іншої складової знижує оцінку на відповідну кількість балів.

У процесі оцінювання практичних завдань увага приділяється також їх якості та самостійності, своєчасності здачі виконаних завдань викладачу (згідно з графіком навчального процесу). Якщо якась із вимог не буде виконана, то оцінка буде знижена.

Поточні контрольні роботи (ПКР) передбачають виявлення опанування студентом лекційного матеріалу та вміння застосовувати його для вирішення практичної ситуації. Поточні контрольні роботи проводяться у письмовій формі та можуть вміщувати практичні та ситуаційні завдання, проблемні запитання щодо вивченої тематики, тестові завдання тощо.

Порівняльна характеристика результатів навчальної діяльності студента за різними системами оцінювання наведена у табл. 10.2

**Характеристика результатів навчальної діяльності студента
за різними системами оцінювання**

Система оцінювання			Характеристика результатів навчальної діяльності студента
ECTS	національна (5 балів)	накопичувальна (100 балів)	
1	2	3	4
A	Відмінно	90 – 100	Студент під час виконання завдань теоретичного та практичного характеру ефективно застосовує системні компетентності, що передбачені навчальною програмою. Завдання виконуються як з використанням типового алгоритму, так і за самостійно розробленим алгоритмом, робляться аргументовані висновки
B	Добре	82 – 89	Студент у процесі виконання завдань теоретичного та практичного характеру ефективно застосовує узагальнені знання, вміння та навички, формування яких передбачено моделлю професійних компетентностей. Завдання виконуються як із використанням типового алгоритму, так і за самостійно розробленим алгоритмом, робляться аргументовані висновки. Під час відповіді на теоретичні питання і у процесі виконання практичних завдань студент припускається незначних неточностей
C	Добре	74 – 81	Студент під час виконання завдань теоретичного та практичного характеру застосовує основні компетентності, що передбачені навчальною програмою. Практичні завдання виконуються в цілому правильно з використанням типового алгоритму, у процесі їх виконання студент припускається несуттєвих помилок
D	Задовільно	64 – 73	Студент під час виконання теоретичного та практичного характеру без достатнього розуміння застосовує навчальний матеріал, припускається значної кількості помилок, стикається зі значними труднощами у процесі аналізу та порівняння економічних явищ та процесів
E	Задовільно	60 – 63	Студент під час відповіді на теоретичні питання та у процесі виконання практичних завдань без достатнього розуміння застосовує навчальний матеріал, припускається помилок

1	2	3	4
FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	35 – 59	Студент не може дати відповіді на теоретичні питання, не здатен виконати практичні завдання, стикається зі значними труднощами під час аналізу економічних явищ і процесів, виявляє здатність викласти думку на елементарному рівні
F	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом	0 – 34	Студент стикається зі значними труднощами під час аналізу економічних явищ та процесів, не може виконати практичні завдання

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей студентів денної форми навчання наведена в табл. 11.1.

Таблиця 11.1

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей

Професійні компетентності	Навчальний тиждень	Години	Форми навчання	Рівень сформованості компетентностей		
				Форми контролю	Макс. бал	
1	2	3	4	5	6	
Змістовий модуль 1. Загальні питання та основи ринкової економіки					30,00	
Здатність визначати методи, функції й значення політичної економії як фундаментальної науки	1	Ауд.	2	Лекція Тема 1. Предмет політекономії. Виробництво матеріальних благ і послуг. Економічні потреби та інтереси	Робота на лекції	0,2
			2	Семінарське заняття Розв'язання завдань щодо взаємозв'язку політекономії з іншими науками, визначення її значення як фундаментальної науки, характеристика методи дослідження політекономії	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
		СРС	4	Підготовка до занять Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка доповіді або презентації щодо предмету політекономії, методів і функцій	Перевірка та оцінювання доповіді, презентації	1

Продовження табл. 11.1

1	2	3	4		5	6	
Здатність класифікувати економічні потреби та інтереси, розуміти основи виробництва благ та послуг	2	Ауд.	2	Лекція	Тема 1. Предмет політекономії. Виробництво матеріальних благ і послуг. Економічні потреби та інтереси	Робота на лекції	0,2
			2	Семинарське заняття	Вирішення практичних завдань на визначення альтернативної вартості та побудови кривої виробничих можливостей. Аналіз економічних потреб	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
		СРС	4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Рішення задач. Виконання СР 1 "Основні школи економічної думки, їх характеристика". Написання есе	Перевірка домашніх завдань	1
Здатність визначати характеристики різних типів економічних систем	3	Ауд.	2	Лекція	Тема 2. Соціально-економічний устрій суспільства. Економічна система та закони її розвитку	Робота на лекції	0,2
			2	Практичне заняття	Проведення дискусії з питання "Порівняльна характеристика різних типів економічних систем"	Активна участь у виконанні практичних завдань. Поточна контрольна робота 1	1,5
		СРС	4	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання СР 2 "Тенденції і проблеми розвитку власності в Україні". Написання есе	Перевірка домашніх завдань	1
Знати теорію грошей, вміти розв'язувати задачі щодо розрахунку їх необхідної кількості в обігу	4	Ауд.	2	Лекція	Тема 3. Товарна форма організації суспільного виробництва. Товар та гроші	Робота на лекції	0,2
			2	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань на закон грошового обігу та з проблем визначення суспільнонеобхідних витрат виробництва	Активна участь у виконанні практичних завдань. Поточна контрольна робота 2	2
		СРС	5	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання СР 3 "Залежність величини вартості від продуктивності та інтенсивності праці". Вирішення задач. Написання есе	Перевірка домашніх завдань. Творчі завдання	2

Продовження табл. 11.1

1	2	3	4		5	6	
Вміти визначати основні форми та системи заробітної плати, знати визначення капіталу, витрат виробництва та прибутку	5	Ауд.	2	Лекція	Тема 4. Капітал. Наймана праця і заробітна плата. Витрати виробництва і прибуток	Робота на лекції	0,2
			2	Практичне заняття	Вирішення ситуаційних завдань на визначення типів заробітної плати та аналізу джерел доходів населення в Україні	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
		СРС	5	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання СР 4 "Прибуток – головна мета діяльності підприємства". Рішення задач. Написання есе	Перевірка домашніх завдань. Творчі завдання	2
Здатність визначати умови існування капіталу, розв'язувати завдання щодо витрат виробництва	6	Ауд.	2	Лекція	Тема 4. Капітал. Наймана праця і заробітна плата. Витрати виробництва і прибуток	Робота на лекції	0,2
			2	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо розрахунку заробітної плати, витрат виробництва та прибутку	Поточна контрольна робота 3	2
		СРС	5	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка доповідей або презентацій щодо витрат виробництва та заробітної плати. Рішення задач	Перевірка та оцінювання доповіді, презентації	1
Знати сутність, функції та моделі ринків	7	Ауд.	2	Лекція	Тема 5. Ринок. Моделі ринків. Конкуренція та ціноутворення	Робота на лекції	0,2
			2	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо механізму функціонування ринку та дотримання його законів	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
		СРС	5	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Виконання СР 5 "Особливості ринкових відносин в Україні". Написання есе	Перевірка домашніх завдань	1
Вміти класифікувати моделі ринків, визначати види конкуренції та принципи ціноутворення	8	Ауд.	2	Лекція	Тема 5. Ринок. Моделі ринків. Конкуренція та ціноутворення	Робота на лекції	0,2
			2	Практичне заняття	Колоквіум за змістовим модулем 1	Підсумкова контрольна робота	10
		СРС	5	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Рішення задач	Перевірка домашніх завдань. Творче завдання	1,4

Продовження табл. 11.1

1	2	3	4		5	6	
Змістовий модуль 2. Соціально-економічний прогрес та світова економіка							
Здатність визначати принципи формування доходів домогосподарств, їх відмінностей від підприємств	9	Ауд.	2	Лекція	Тема 6. Домогосподарство в системі економічних відносин. Підприємство як товаровиробник. Валовий дохід і прибуток	Робота на лекції	0,2
			2	Практичне заняття	Вирішення практичних завдань щодо визначення рівня доходу та споживання домогосподарств, щодо визначення стадій кругообігу та розрахунку часу обороту капіталу	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
		СРС	5	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Підготовка доповіді або презентації щодо особливостей сучасного підприємництва. Рішення задач	Перевірка та оцінювання доповіді, презентації. Творче завдання	1,4
Здатність визначати основні функції підприємств, визначати їх валовий дохід та прибуток	10	Ауд.	2	Лекція	Тема 6. Домогосподарство в системі економічних відносин. Підприємство як товаровиробник. Валовий дохід і прибуток	Робота на лекції	0,2
			2	Практичне заняття	Вирішення ситуаційних завдань щодо методів визначення валового доходу, прибутку та доцільності інвестування підприємцями капіталу у бізнес	Активна участь у виконанні практичних завдань	1
		СРС	5	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел по темі. Виконання СР 6 "Регулювання підприємницької діяльності. Рішення задач. Написання есе	Перевірка домашніх завдань	1
Вміння використовувати знання форм прибутку, проценту та ренти під час вирішення практичних завдань	11	Ауд.	2	Лекція	Тема 7. Галузеві особливості функціонування капіталу. Форми прибутку, процент і рента	Робота на лекції	0,2
			2	Практичне заняття	Вирішення ситуаційних завдань щодо особливості функціонування капіталу у різних галузях	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
		СРС	5	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою; виконання СР 7 "Функції комерційних банків". Рішення задач. Написання есе	Перевірка домашніх завдань	1

Продовження табл. 11.1

1	2	3	4		5	6	
Вміння використовувати знання форм прибутку, проценту та ренти при вирішенні практичних завдань	12	Ауд.	2	Лекція	Тема 7. Галузеві особливості функціонування капіталу. Форми прибутку, процент і рента	Робота на лекції	0,2
			2	Практичне заняття	Вирішення ситуаційних завдань щодо розрахунку курсу акцій, норми прибутку, розміру рентної платні	Активна участь у виконанні практичних завдань. Поточна контрольна робота 4	2
		СРС	5	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Рішення задач. Творче завдання	Перевірка домашніх завдань. Творче завдання	1
Вміти визначати фактори економічного зростання й циклічності. Вміти визначати рівні зайнятості й безробіття	13	Ауд.	2	Лекція	Тема 8. Суспільне відтворення. Суспільний продукт. Економічне зростання. Зайнятість та безробіття	Робота на лекції	0,2
			2	Практичне заняття	Вирішення ситуаційних завдань щодо моделей та типів економічного зростання	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
		СРС	5	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою; виконання СР 8 "Проблеми зайнятості і безробіття, шляхи їх вирішення в різних країнах світу". Написання есе	Перевірка домашніх завдань	1
Вміти визначати фактори економічного зростання й циклічності. Вміти визначати рівні зайнятості й безробіття	14	Ауд.	2	Лекція	Тема 8. Суспільне відтворення. Суспільний продукт. Економічне зростання. Зайнятість та безробіття	Робота на лекції	0,2
			2	Практичне заняття	Вирішення ситуаційних завдань щодо визначення видів безробіття, розрахунок рівня безробіття та виявлення факторів, що впливають на нього	Активна участь у виконанні практичних завдань. Поточна контрольна робота 5	2
		СРС	5	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. Рішення задач. Творче завдання	Перевірка домашніх завдань. Творче завдання	1

Закінчення табл. 11.1

1	2	3	4	5	6	
Здатність характеризувати економічні функції держави	15	Ауд.	2	Лекція Тема 9. Господарський механізм та економічні функції держави. Сучасні економічні системи	Робота на лекції	0,2
			2	Практичне заняття Вирішення ситуаційних завдань щодо державних та національних заощаджень	Активна участь у виконанні практичних завдань	0,5
		СРС	5	Підготовка до занять Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою. виконання СР 9 "Основні напрямки регулювання економіки". Написання есе	Перевірка домашніх завдань	1
Здатність визначати суть і структуру світового господарства	16	Ауд.	2	Лекція Тема 10. Суть і структура світового господарства. Економічні аспекти глобальних проблем	Робота на лекції	0,2
			2	Практичне заняття Колоквіум за змістовим модулем 2	Активна участь у виконанні практичних завдань. Поточна контрольна робота 6	12
		СРС	5	Підготовка до занять Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою; виконання СР 10 "Вплив динаміки валютних курсів на платіжний баланс". Написання есе. Підготовка доповіді або презентації щодо вирішення глобальних проблем сучасності	Перевірка домашніх завдань	2
СЕСІЯ	Ауд.	2	Передекз. консульт. Вирішення практичних завдань на різні теми, що входять до підсумкового контролю	Підсумковий контроль	40	
		2	ЕКЗАМЕН Виконання завдань екзаменаційного білета			
		СРС	5			Підготовка до екзамену Повторення матеріалів змістовних модулів
Усього годин		150	Загальна максимальна кількість балів з дисципліни		100	
з них						
поточний контроль					60,00	
підсумковий контроль					40,00	

Розподіл балів за формами і методами навчання подано в табл. 11.2.
Кількість максимальних балів на тиждень надано в табл. 11.3.

Розподіл балів за формами і методами навчання

Теми змістового модуля		Лекції	Практичні	Самостійна робота			Поточні КР	Колоквіум	Разом
				Домашнє завдання	Доповідь	Творче завдання			
1		2	3	4	5	6	7	8	9
ЗМ 1	<i>Тема 1.</i> Предмет політекономії. Виробництво матеріальних благ і послуг. Економічні потреби та інтереси	0,4	1,5	1	1			10	30
	<i>Тема 2.</i> Соціально-економічний устрій суспільства. Економічна система та закони її розвитку	0,2	0,5	1			1		
	<i>Тема 3.</i> Товарна форма організації суспільного виробництва. Товар та гроші	0,2	1	1		1	1		
	<i>Тема 4.</i> Капітал. Наймана праця і заробітна плата. Витрати виробництва та прибуток	0,4	1,5	1	1	1	1		
	<i>Тема 5.</i> Ринок: сутність, функції. Моделі ринків. Конкуренція та ціноутворення	0,4	1,5	1		0,4			
ЗМ 2	<i>Тема 6.</i> Домогосподарство в системі економічних відносин. Підприємство як товаровиробник. Валовий дохід і прибуток	0,4	1,5	1	1	0,4		10	30
	<i>Тема 7.</i> Галузеві особливості функціонування капіталу. Форми прибутку, процент і рента	0,4	1,5	1		1	1		
	<i>Тема 8.</i> Суспільне відтворення. Суспільний продукт. Економічне зростання. Зайнятість та безробіття.	0,4	1,5	1		1	1		
	<i>Тема 9.</i> Господарський механізм та економічні функції держави. Сучасні економічні системи	0,2	1	1	1		1		
	<i>Тема 10.</i> Суть і структура світового господарства. Економічні аспекти глобальних проблем	0,2	0,5	1					
Разом		3,2	12	10	4	4,8	6	20	60

Максимальний бал на тиждень

Теми змістового модуля		Лекції	Практичні	Самостійна робота			Поточні КР	Колоквіум	Разом	
				Домашнє завдання	Доповідь	Творче завдання				
ЗМ 1	Тема 1	1 тиждень	0,2	0,5		1			1,7	
		2 тиждень	0,2	1	1				2,2	
	Тема 2	3 тиждень	0,2	0,5	1		1		2,7	
	Тема 3	4 тиждень	0,2	1	1		1		4,2	
	Тема 4	5 тиждень	0,2	0,5	1		1		2,7	
		6 тиждень	0,2	1		1		1	3,2	
	Тема 5	7 тиждень	0,2	0,5	1				1,7	
		8 тиждень	0,2	1			0,4		10	11,6
ЗМ 2	Тема 6	9 тиждень	0,2	0,5		1	0,4		2,1	
		10 тиждень	0,2	1	1				2,2	
	Тема 7	11 тиждень	0,2	0,5	1				1,7	
		12 тиждень	0,2	1			1	1	3,2	
	Тема 8	13 тиждень	0,2	0,5	1				1,7	
		14 тиждень	0,2	1			1	1	3,2	
	Тема 9	15 тиждень	0,2	0,5	1				1,7	
		16 тиждень		0,5		1		1	2,5	
Тема 10	16 тиждень	0,2	0,5	1			10	11,7		
Разом			3,2	12	10	4	4,8	6	20	60

12. Рекомендована література

12.1. Основна

1. Аналітична економія: Макроекономіка і мікроекономіка : навч. посіб. У 2-х ін. Кн. 2: Вступ до аналітичної економії. Мікроекономіка / С. М. Панчишин, П. І. Островерх, В. Б. Буряк та ін. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 695 с.

2. Аналітична економія: Макроекономіка і мікроекономіка : навч. посіб. у 2-х кн. Кн. 1: Вступ до аналітичної економії. Макроекономіка / С. М. Панчишин, П. І. Островерх, В. Б. Буряк та ін. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 723 с.

3. Базилевич В. Д. Економічна теорія: політекономія : підручник / В. Д. Базилевич, В. М. Попов. – 6-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання-Прес, 2007. – 720 с.

4. Базилевич В. Д. Макроекономіка : підручник / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич, Л. О. Баластрик ; за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2008. – 743 с.

5. Баталов С. М. Сборник задач по микроэкономике : учеб. пособ. / С. М. Баталов. – Екатеринбург : Уральский политехнический институт, 2005. – 81 с.

6. Башнянин Г. І. Політична економія : навч. посіб. / Г. І. Башнянин, П. Ю. Лазур, В. С. Медведєв. – Львів : Новий світ, 2007, 2006. – 380 с.

7. Бережная Н. И. Политическая экономия в структурно-логических схемах / Н. И. Бережная. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2008. – 288 с.

8. Білецька Л. В. Економічна теорія : політекономія, мікроекономіка, макроекономіка / Л. В. Білецька. – К. : Центр учбової літератури 2005. – 505 с.

9. Большой экономический словарь / авт.-сост. А. Б. Борисов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Книжный мир, 2006. – 860 с.

10. Борисов Е. Ф. Экономическая теория : учебник / Е. Ф. Борисов. – 3-е изд., перераб и доп. – М. : Юрайт Издат, 2005. – 399 с.

11. Гаршина О. К. Практикум з політичної економії : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / О. К. Гаршина. – К. : Видавничий Дім "Слово", 2005. – 208 с.

12. Голіков А. П. Економіка України : навч. посіб. / А. П. Голіков, Н. А. Казакова, О. А. Шуба. – К. : Знання, 2009. – 286 с.

13. Головінов О. М. Особливості державного сектору в транзитивній економіці / О. М. Головінов // Управління розвитком. – 2007. – № 8. – С. 93–54.

14. Горбенко Н. Є. Політична економія : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / Н. Є. Горбенко, М. Й. Дмитренко, І. Ю. Кочума ; Національний банк України ; Університет банківської справи. – К. : УБС НБУ, 2009. – 408 с.

15. Григорян Г. М. Историческая тенденция капитализма (полит-экономический аспект) : монография / Г. М. Григорян. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2006. – 240 с.

16. Григорян Г. М. Место государства в современной рыночной экономике / Г. М. Григорян // Бизнес-Информ. – 2009. – № 1(11). – С. 27–29.
17. Григорян Г. М. Собственность : истоки и современность : монографія / Г. М. Григорян. – Х. : Изд. ХГЭУ, 2002. – 188 с.
18. Гронтковська Г. Е. Мікроекономіка. Практикум : навч. посіб. / Г. Е. Гронтковська, А. Ф. Косік. – 2-ге вид., перероб. та доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 425 с.
19. Дахнова О. Є. Основи економіки : практичний довідник / О. Є. Дахнова. – Х. : Весна, 2008. – 224 с.
20. Дорнбуш Р. Макроекономіка / Р. Дорнбуш, С. Фишер. – М. : Изд. МГУ ; ИНФРА-М, 2004. – 414 с.
21. Економічна теорія : підручник / за ред. В. М. Тарасевича. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 784 с.
22. Єрмаченко В. Є. Історія туризму : конспект лекцій / В. Є. Єрмаченко, Ю. Ю. Іващенко, Ю. М. Котельникова. – Х. : ХНЕУ, 2007. – 96 с.
23. Єрмаченко В. Є. Спортивний туризм : конспект лекцій / В. Є. Єрмаченко, Ю. Ю. Іващенко, Ю. М. Котельникова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2007. – 87 с.
24. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради 28 червня 1996 року зі змінами, які вступили в силу з 1 січня 2006 року. – Х. : Парус, 2006. – 48 с.
25. Курс экономической теории : учебник для вузов / под общ. ред. М. Н. Чепурина, Е. А. Киселевой ; МГИМО(У) МИД России. – 6-е изд., доп. и перераб. – Киров : АСА, 2007. – 847 с.
26. Кучерявенко І. А. Макроекономіка: практикум : навч. посіб. / І. А. Кучерявенко. – К. : Вікар, 2008. – 239 с.
27. Леоненко П. М. Сучасні економічні системи : навч. посіб. / П. М. Леоненко, О. І. Черепніна. – К. : Знання, 2006. – 430 с.
28. Лисовицкий В. Н. Микроэкономика : учеб. пособ. / В. Н. Лисовицкий. – Х. : ХНУ, 2007. – 404 с.
29. Лісовий А. В. Мікроекономіка : навч.-метод. посіб. / А. В. Лісовий. – К. : Дія, 2007. – 136 с.
30. Макконелл К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика: в 2-х т. / К. Р. Макконелл, С. Л. Брю ; пер. с англ. – К. : Хагар-Демос, 1993. – 786 с.
31. Макроекономіка : підручник / О. М. Кліменко, О. М. Крюкова, В. М. Філатов та ін. ; під заг. ред. О. М. Кліменко. – Х. : ХНЕУ, 2008. – 276 с.
32. Максимова В. Ф. Микроэкономика : учебник / В. Ф. Максимова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2006. – 321 с.

33. Малахова Н. Б. Естественные монополии: сущность и институциональные механизмы регулирования / Н. Б. Малахова. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2006. – 344 с.
34. Малахова Н. Б. Мікроекономічна теорія виробництва та витрат : навч. посіб. / Н. Б. Малахова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2009. – 180 с.
35. Мочерний С. В. Економічна теорія : навч. посіб. / С. В. Мочерний. – 3-тє вид., доп. і перероб. – К. : Академія, 2008. – 640 с.
36. Національна економіка : навч. посібн. / Н. І. Бережна, М. С. Бріль, Л. В. Єфремова та ін. ; за заг. ред. В. М. Філатова. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 200 с.
37. Нуреев Р. М. Курс мікроекономіки : учебник для ВУЗов / Р. М. Нуреев. – М. : Изд. "НОРМА", 2006. – 394 с.
38. Олійник О. В. Зовнішнє оцінювання (підготовка). Основи економіки. Репетитор / О. В. Олійник, І. Є. Тимченко, В. К. Щербина. – Х. : Факт, 2008. – 256 с.
39. Олійник О. В. Олімпіадні завдання з економіки : збірник / О. В. Олійник, І. Є. Тимченко. – Х. : Веста ; Вид. "Ранок", 2007. – 400 с.
40. Панасюк А. Туристична інфраструктура як визначальний чинник організації Євро-2012 в Польщі / А. Панасюк // Вісник Львівського університету. Серія "Міжнародні відносини". – 2008. – Вип. 24. – С. 218–223.
41. Петришина Н. В. Державний сектор / Н. В. Петришина // Актуальні проблеми економіки. – 2008. – № 6. – С. 103–113.
42. Політична економія : підручник / В. Г. Федоренко, О. М. Діденко, М. М. Руженський та ін. – К. : Алерта, 2008. – 486 с.
43. Практикум з навчальної дисципліни "Макроекономіка" для студентів всіх спеціальностей усіх форм навчання / укл. О. М. Крюкова, О. М. Кліменко, М. С. Бриль та ін. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2010. – 108 с.
44. Реверчук С. К. Основи теорії економічної конкуренції : навч. посіб. / С. К. Реверчук, Т. С. Сива, Л. С. Ревчук. – К. : Знання, 2007. – 271 с.
45. Савченко А. Г. Макроекономіка : навч.-метод. посіб. для сам. вивч. дисц. / А. Г. Савченко, О. В. Пасічник. – К. : КНЕУ, 2006. – 176 с.
46. Смирнова В. В. Туристські ресурси України : навч. посіб. / В. В. Смирнова ; Луганськ : Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля. 2009. – 203 с.
47. Сотников В. И. Микроэкономика в структурно-логических схемах : учеб. пособ. / В. И. Сотников, Ю. В. Сотникова. – Х. : ИД "ИНЖЕК", 2008. – 251 с.

48. Фомина М. В. Микроэкономика: основы теории и практикум : учеб. пособ. / М. В. Фомина ; Донецкий государственный университет экономики и торговли им. М. І. Туган-Барановского. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2005. – 278 с.

49. Чухно А. А. Предмет економічної теорії / А. А. Чухно // Економічна теорія. – 2009. – № 2. – С. 5–15.

50. Экономика : учебник / под ред. А. С. Булатова. – М. : Изд. БЕК ; 2004. – 632 с.

51. Экономическая теория : учеб. пособ. для ВУЗов / Л. А. Исаева, Г. Г. Романова, Л. Н. Шурина и др. – Владивосток : Морской государственный университет, 2006. – 138 с.

52. Юрій С. І. Еволюція власності в умовах становлення ринкових структур / С. І. Юрій // Вісник економічної науки України. – 2008. – № 2(14). – С. 3–4.

12.2. Додаткова

53. Бабарицька В. К. Менеджмент туризму. Туроперейтинг. Понятійно-термінологічні основи. Сервісне забезпечення турпродукту : навч. посіб. / В. К. Бабарицька, О. Ю. Малиновська. – 2-ге вид., переробл. та доп. – К. : Альтерпрес, 2008. – 286 с.

54. Будкін В. І. Особливості бюджетної політики пострадянських держав / В. І. Будкін // Вісник ТНЕУ. – 2010. – № 2.

55. Виговська В. В. Малий бізнес України: сучасний стан і тенденції розвитку / В. В. Виговська // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 59–64.

56. Горбылева З. М. Экономика туризма : учеб. пособ. / З. М. Горбылева. – Мн. : БГЭУ, 2004. – 476 с.

57. Гражевська Н. І. Економічні системи епохи глобальних змін / Н. І. Гражевська. – К. : Знання, 2008. – 431 с.

58. Гриценко А. А. Інститут таргетування інфляції: зарубіжний досвід і перспективи запровадження в Україні : наукова доповідь / А. А. Гриценко, Т. О. Кричевська, О. І. Петрик ; НАН України, Інститут економіки та прогнозування. – К. : Фелікс, 2008. – 271 с.

59. Гриценко А. А. Развитие форм обмена, стоимости и денег / А. А. Гриценко. – К. : Основа, 2005. – 192 с.

60. Гупало О. Г. Глобалізація та її виклики для соціально-економічного розвитку України / О. Г. Гупало, М. І. Худоба // Економічні науки. Серія "Економічна теорія та економічна історія". Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. 2008. – Випуск 5(20). – Ч. 1. – С. 87–95.

61. Данько М. С. Теоретико-методологічний аспект визначення трансакційних витрат / М. С. Данько // Економічна теорія. – 2007. – № 1. – С. 36–46.

62. Дефорж С. Ю. Формирование социального рыночного хозяйства: институциональный аспект : монография / С. Ю. Дефорж. – Х. : Изд. ХНАДУ, 2007. – 160 с.

63. Довбняк Т. Ф. Циклічність української економіки в 2000 – 2008 роках / Т. Ф. Довбняк // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 1. – С. 65–72.

64. Економічна теорія : навч. посіб. / Ю. А. Полтавський, С. В. Тютюнникова, Г. П. Пасемко. – Х. : ХНАУ ім. В. В. Докучаєва, 2009. – 414 с.

65. Зайцева І. С. Трансформаційна економіка України / І. С. Зайцева // Бизнес-Информ. – 2009. – № 1(11). – С. 45–47.

66. Зелінська О. М. Проблеми картельного ціноутворення / О. Г. Гупало, М. І. Худоба // Економічні науки. Серія "Економічна теорія та економічна історія". Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – 2008. – Випуск 5 (20). – Ч. 1. – С. 87–95.

67. Кись А. П. Практикум по политической экономии : учеб. пособ. / А. П. Кись, А. В. Литвиненко, В. М. Филатов. – Х. : ИД "ИНЖЭК" , 2007. – 140 с.

68. Костюк О. І. Потреби як чинник поведінки економічних суб'єктів / О. І. Костюк // Економічні науки. Серія "Економічна теорія та економічна історія". Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – 2008. – Випуск 4(19). – С. 32–39.

69. Крамарева О. С. Напрями бюджетного регулювання в економіці України / О. С. Крамарева, Н. А. Харатян // Управління розвитком. – 2007. – № 8. – С. 40–41.

70. Крисак А. І. Реформування відносин власності у землекористуванні: суперечності та перспективи / А. І. Крисак, В. А. Голян, М. А. Демидюк // Економічні науки. Серія "Економічна теорія та економічна історія". Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – 2008. – Випуск 4 (19).

71. Кубах Т. Г. Сутність ринку капіталу як економічної категорії / Т. Г. Кубах // Економіка і регіон. – 2008. – № 4(19). – С. 209–212.
72. Липов В. В. От архаики к постэкономике. Эволюция форм хозяйствования и развитие экономической теории : монография / В. В. Липов. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2008. – 280 с.
73. Литвиненко А. В. Теорія економічної рівноваги та економічного зростання : конспект лекцій / А. В. Литвиненко. – Х. : ХНЕУ, 2007. – 92 с.
74. Литвиненко А. В. Туризм : словник-довідник / Н. Д. Свірідова, Ю. О. Скорченко. – Луганськ : Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля. – 2009. – 310 с.
75. Маевский В. Воспроизводство основного капитала и экономическая теория / В. Маевский // Вопросы экономики. – 2010. – № 1.
76. Мальська М. П. Міжнародний туризм і сфера послуг : підручник / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич ; Львівський національний університет ім. І. Франка. – К. : Знання, 2008. – 661 с.
77. Нездоймінов С. Г. Туризм як фактор регіонального розвитку. Методологічний аспект та практичний досвід : монографія / С. Г. Нездоймінов. – Одеса : Астропринт, 2009. – 304 с.
78. Некипелов А. Стратегия и тактика денежно-кредитной политики в условиях мирового экономического кризиса / А. Некипелов, М. Головинин // Вопросы экономики. – 2010. – № 1.
79. Павлишенко М. Приватизація землі та її соціально-економічні наслідки / М. Павлишенко // Економіка України. – 2008. – № 12. – С. 29–39.
80. Пономаренко О. О. Економічна інтеграція і глобальні проблеми сучасності : конспект лекцій / О. О. Пономаренко, Т. В. Новікова. – Х. : ХНЕУ, 2006. – 96 с.
81. Радіонова І. Ф. Загальна макроекономічна нерівновага: зміст теорії та можливості застосування / І. Ф. Радіонова // Економічна теорія. – 2007. – № 2. – С. 81–93.
82. Руди Ю. А. Экономическая теория : учеб.-метод. комплекс / Ю. А. Руди. – Новосибирск : НГУЭУ, 2008. – 176 с.
83. Свиридова Н. Д. Экономика туристического предприятия (фирмы) : учеб. пособ. / Н. Д. Свиридова, В. Н. Пристюк. – Луганск ; Восточноукраинский национальный университет им. В. Даля. – 2007. – 200 с.
84. Столбов М. И. Современное состояние макроэкономики: некоторые вопросы методологии / М. И. Столбов // Экономика XXI века. – 2009. – № 11. – С. 103–110.

85. Стрішенець О. М. Товарне виробництво і торгівля в Україні (друга половина XVII – кінець XVIII ст.) : монографія / О. М. Стрішенець. – Чернівці : Місто, 2009. – 304 с.

86. Тарасевич В. М. Про філософію і методологію фундаментальної економічної науки / В. М. Тарасевич // Економічна теорія. – 2007. – № 1. – С. 100–108.

87. Тараш Л. І. Економічний зміст і механізм реалізації акціонерної власності / Л. І. Тараш // Економічні науки. Серія "Економічна теорія та економічна історія". Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – 2008. – Випуск 5(20). – Ч. 2.

88. Чубенко Ю. В. Заощадження населення та їх трансформація в національний інвестиційний ресурс / Ю. В. Чубенко, В. І. Волошина, А. Ю. Стопчак // Наука й економіка. – 2008. – № 3(11). – С. 104–108.

89. Швайка М. А. Кредитна грошова система: її суть та особливості функціонування / М. А. Швайка, О. М. Овсянникова; Асоціація народних депутатів України. – К. : Видавництво Київського міжнародного університету, 2008. – 240 с.

12.3. Методичне забезпечення

90. Кравчук Ю. С. О значении альтернативных экономических систем [Электронный ресурс] / Ю. С. Кравчук, М. А. Мащенко. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/SND/Economics/14_kravchuk%20ju.s..rtf.htm.

91. Мащенко М. А. Формування форми заробітної плати, в основі якої розрахунок кваліфікаційних рівнів працівників [Електронний ресурс] / М. А. Мащенко. – Режим доступу : http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Наукова_періодика/vestnik/Технічний%20прогрес%20та%20ефективність%20виробництва/2010/59/NTU_XPI_59_2010_20.pdf.

Додатки

Додаток А

Таблиця А.1

Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни "Політична економія" за Національною рамкою кваліфікацій України

Складові компетентності, яка формується в рамках теми	Мінімальний досвід	Знання	Вміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Предмет політекономії. Виробництво матеріальних благ і послуг. Економічні потреби та інтереси					
Здатність проводити аналіз процесу виникнення, розвитку науки "Політична економія". Здатність розраховувати альтернативну вартість; розрізняти засоби виробництва, засоби праці	Сутність поняття економіка, економічні теорії, економічні закони. Характеристика ресурсів та результату виробництва	Знання основних економічних течій та шкіл, видів законів та методів пізнання. Знання видів факторів виробництва та ресурсів, поняття альтернативної вартості та кривої виробничих можливостей	Ідентифікувати ключові поняття, категорії та закони	Ефективно формувати комунікаційну стратегію щодо розроблення та реалізації економічної політики	Відповідальність за точну ідентифікацію ключових проблем у суспільстві; розроблення та реалізацію економічної політики
Тема 2. Соціально-економічний устрій суспільства. Економічна система та закони її розвитку					
Спроможність визначати позитивні та негативні наслідки різних засобів приватизації. Здатність визначати позитивні та негативні риси різних типів економічних систем	Основні типи економічних систем та форм власності	Знання характерних рис різних економічних систем та форм власності, основних засобів приватизації	Проводити аналіз та знаходити позитивні та негативні риси різних типів економічних систем та форм власності	Презентувати результати визначення найбільш ефективної економічної системи та засобу приватизації	Відповідальність за точність і коректність реформування власності та вибір моделі економічної системи

1	2	3	4	5	6
Тема 3. Товарна форма організації суспільного виробництва. Товар та гроші					
Здатність розрізняти вартість та ціну товару з точки зору різних шкіл. Здатність аналізувати механізм дії, наслідків закону вартості	Сутність товарного виробництва, товару та грошей	Знання сутності товари, його властивостей, механізму формування вартості з точки зору різних шкіл, знання сутності, функцій грошей	Здійснювати розрахунки вартості товару, знов створеної вартості, кількості грошей, яке необхідно для обігу	Ефективно формувати комунікаційну стратегію поведінки в умовах товарного виробництва	Приймати ефективні рішення з формування вартості товару, кількості грошей, необхідних для обігу та відповідати за надійність і точність результатів
Тема 4. Капітал. Наймана праця і заробітна плата. Витрати виробництва і прибуток					
Здатність розраховувати витрати виробництва, прибуток	Поняття підприємства та підприємництва	Знання організаційних форм підприємств у ринковій економіці, сутності та видів підприємництва	Визначати курс акцій, номінальну вартість акцій, розмір засновницького прибутку	Здатність до групової взаємодії в процесі з'ясування причин формування того чи іншого виду підприємства	Приймати рішення під час вибору організаційної форми вид підприємства та відповідати за точність і коректність результатів
Тема 5. Ринок: сутність, функції. Моделі ринків. Конкуренція та ціноутворення					
Здатність будувати графіки попиту, їх зміну під впливом нецінових детермінантів. Здатність будувати графіки пропозиції, їх зміну під впливом нецінових детермінантів	Визначення поняття "ринок", "попит", "пропозиція", їх основних принципів	Знання сутності ринку, його видів, основних інструментів ринкового механізму: попиту та пропозиції, а також законів їх регулювання	Будувати моделі попиту та пропозиції, їх зміну під впливом цінних та нецінових факторів	Презентувати результати побудови графіків попиту та пропозиції, ринкової рівноваги	Самостійно приймати ефективні рішення щодо сценаріїв зміни кон'юнктури ринку. Відповідати за коректність та адекватність прийнятих рішень

1	2	3	4	5	6
Тема 6. Домогосподарство в системі економічних відносин. Підприємство як товаровиробник. Валовий дохід і прибуток					
Спроможність розраховувати час обороту капіталу; кількість оборотів капіталу за рік, визначати амортизаційні відрахування, річну суму амортизації, втрати від морального зношування	Сутність промислового капіталу та його руху	Знання різниці між кругооборотом та оборотом капіталом; основним та оборотним капіталом; механізми повернення основного капіталу	Розраховувати час обороту капіталу, кількість оборотів капіталу протягом року; річну суму та норму амортизації, амортизаційні відрахування, втрати від морального зношування основного капіталу	Презентувати результати аналізу повернення основного капіталу	Приймати ефективні управлінські рішення щодо розробки сценаріїв перозброєності підприємств якісно новим обладнанням
Тема 7. Галузеві особливості виробництва і функціонування капіталу. Форми прибутку, процент і рента					
Здатність розраховувати норму та масу банківського прибутку. Здатність визначати розмір торгового прибутку та механізму ціноутворення	Визначення понять "кредит" та "торгівля". Лихварський та купецький капітал	Знання сутності позичкового та торгового капіталу, механізму отримання позичкового проценту та торгового прибутку; видів кредиту	Розраховувати суму та норму банківського прибутку; ціну, за якою промисловець продає товари торговцю та ціну продажу споживачам	Презентувати результати розрахунків	Приймати рішення щодо отримання максимального прибутку. Відповідальність за точність і коректність результатів
Тема 8. Суспільне відтворення. Суспільний продукт. Економічне зростання. Зайнятість та безробіття					
Здатність визначати індекс номінальної, реальної заробітної плати, індекс цін	Сутність та поняття "заробітна плата", "погодинна та відрядна заробітна плата"	Знання точок зору на сутність заробітної плати, знання видів доходів та форм заробітної плати	Розраховувати розмір погодинної, відрядної, погодинно-преміальної, номінальної та реальної заробітної плати	Ефективно формувати комунікаційну стратегію щодо розроблення оптимальної форми та системи заробітної плати	Відповідальність за точність і коректність прийнятого рішення

1	2	3	4	5	6
Тема 9. Господарський механізм та економічні функції держави. Сучасні економічні системи					
Здатність визначати інструменти та важелі короткострокового та довгострокового регулювання економіки	Поняття "держави" та "регулювання економіки"	Знання основних економічних функцій держави та інструментів державного регулювання економіки	Використовувати інструменти державного регулювання в умовах різних економічних ситуацій в економіці	Ефективно формувати комунікаційну стратегію щодо вибору інструментів державного регулювання	Приймати оптимальні рішення
Тема 10. Суть і структура світового господарства. Економічні аспекти глобальних проблем					
Здатність розраховувати абсолютні та відносні переваги у світовій торгівлі	Знання понять "світовий ринок", "світова торгівля", "вивіз капіталу"	Знання форм та структури світового ринку, особливостей сучасного етапу світової торгівлі, вивозу капіталу, міграції робочої сили	Розраховувати абсолютні та відносні переваги у світовій торгівлі	Презентувати результати обраного варіанту	Управління діями щодо формування оптимального портфеля цінних паперів у процесі вивозу капіталу

Зміст

Вступ.....	3
1. Опис навчальної дисципліни	4
2. Мета та завдання навчальної дисципліни	4
3. Програма навчальної дисципліни	8
4. Структура навчальної дисципліни.....	13
5. Теми та плани семінарських занять.....	15
6. Теми практичних занять	16
6.1. Приклади типових практичних завдань за темами.....	18
7. Самостійна робота.....	19
7.1. Контрольні запитання для самодіагностики	24
8. Індивідуально-консультативна робота	27
9. Методи навчання	28
10. Методи контролю	32
11. Розподіл балів, які отримують студенти	42
12. Рекомендована література.....	49
12.1. Основна	49
12.2. Додаткова	53
12.3. Методичне забезпечення	56
Додатки.....	57

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"ПОЛІТИЧНА ЕКОНОМІЯ"
для студентів усіх напрямів підготовки
всіх форм навчання**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Степаненко** Наталія Олексіївна
Степаненко Вікторія Олексіївна
Мащенко Марина Анатоліївна

Відповідальний за видання *О. Є. Попов*

Редактор *В. О. Бутенко*

Коректор *В. О. Бутенко*

План 2016 р. Поз. № 277 ЕВ. Обсяг 62 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*